

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra botaniky a fyziologie rostlin

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

**Faktory rozvoje rodinných zemědělských farem v
Berounském regionu**

Diplomová práce

**Bc. Barbora Klánová
Rozvoj venkovského prostoru**

prof. Ing. Václav Hejnák, Ph.D.

© 2024 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Faktory rozvoje rodinných zemědělských farem v Berounském regionu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 19. dubna 2024

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. Ing. Václavu Hejnákovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady, trpělivost a čas, který mně a této práci věnoval. Dále bych ráda poděkovala majitelům farem v regionu Berounsko, kteří byli ochotni zúčastnit se rozhovoru a podělit se mnou o cenné informace týkající se problematiky rodinných farem.

Faktory rozvoje rodinných zemědělských farem v Berounském regionu

Souhrn

Diplomová práce má za cíl zhodnotit současné postavení rodinných farem v Berounském regionu, přiblížit jejich funkce a zjistit postoj místních obyvatel k farmám a jejich výrobkům. Ačkoliv mezi spotřebiteli roste zájem o kvalitní a lokální potraviny, jsou rodinné farmy často opomíjeny. Přestože jsou jedním z nejdůležitějších a největších producentů potravin v celosvětovém měřítku a zastávají mnoho funkcí, které jsou důležité, jak pro rozvoj venkova, tak i pro společenský rozvoj.

K naplnění cílů práce byly především použity metody strukturovaných rozhovorů s rodinnými farmáři z regionu a metoda dotazníkové šetření mezi obyvateli regionu.

Z rozhovorů vyplynulo, že farmáři se snaží na venkově zachovávat ráz venkovské krajiny a tradic. Jedním z důležitých aspektů je ten, že chtějí svá hospodářství předat svým dětem. Zároveň je při jejich hospodaření provází řada překážek, které musí překonávat. Ať už jde o vysoké náklady vstupů, ceny půdy, změna klimatu, či složitá byrokracie u dotačních podpor. Farmáře však naplňuje fakt, že o jejich výrobky je zájem u místních obyvatel, což potvrdilo i dotazníkové šetření.

Díky rozhovorům s místními farmáři a dotazníkového šetření u veřejnosti byly potvrzeny všechny tři stanovené hypotézy:

- Čerpání dotací je pro rodinné farmáře z regionu nadměrně zatěžující a byrokraticky komplikované
- V regionu je zájem o farmářské výrobky přímo od místních farmářů.
- V Berounském regionu se pro farmáře nachází dostatek podnikatelských příležitostí k jejich dalšímu rozvoji.

Práce dospěla k závěru, že pro zachování rodinných farem a jejich pozitivních vlivů na životní prostředí je potřeba jim poskytovat podporu i ze strany státu. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že farmáře nejvíce trápí nadměrná byrokratická agenda, která jim ztěžuje čerpání dotací. Jedním z řešení by bylo ukotvení definice rodinné farmy v české legislativě, která by farmám usnadnila byrokratickou agendu a bylo by možné vytvořit dotační programy cílené na podporu rodinných farem a zachování venkovských tradic.

Klíčová slova: venkov, rodinná farma, venkovský prostor, rozvoj venkova, zemědělství, dotace

Factors for the development of family farms in the Beroun region

Summary

The aim of the thesis is to evaluate the current position of family farms in the Beroun region, to describe their functions and to find out the attitude of the local population towards farms and their products. Although there is a growing interest in quality and local food among consumers, family farms are often neglected. Although they are one of the most important and largest food producers worldwide and have many functions that are important for both rural and social development.

In order to meet the objectives of the thesis, the methods used were mainly structured interviews with family farmers in the region and a questionnaire survey among the inhabitants of the region.

The interviews revealed that the farmers are trying to preserve the character of the rural landscape and traditions in the countryside. One important aspect is that they want to pass on their farms to their children. At the same time, there are many obstacles they have to overcome in their farming. Whether it is the high cost of inputs, land prices, climate change or the complex bureaucracy of subsidies. However, farmers are encouraged by the fact that their products are in demand among the local population, as confirmed by the questionnaire survey.

Through interviews with local farmers and a public questionnaire survey, all three hypotheses were confirmed:

- Subsidies are overly burdensome and bureaucratically complicated for family farmers in the region
- There is interest in the region for farm products directly from local farmers.
- There are enough business opportunities for farmers in the Beroun region to develop their business further.

The thesis concludes that in order to preserve family farms and their positive effects on the environment, they need to be supported by the state. On the basis of the information obtained, it was found that farmers are most concerned about excessive bureaucratic red tape, which makes it difficult for them to draw subsidies. One solution would be to anchor the definition of a family farm in Czech legislation, which would make the bureaucratic agenda easier for farms, and to create subsidy programmes aimed at supporting family farms and preserving rural traditions.

Keywords: countryside, family farm, rural area, rural development, agriculture, subsidies

Obsah

1 Úvod	7
2 Vědecké hypotézy a cíle práce	8
3 Literární rešerše.....	9
3.1 Rodinné farmy.....	9
3.1.1 Definice rodinné farmy	9
3.1.2 Význam rodinných farem	10
3.1.3 Role rodinných farem v Evropské unii	12
3.1.4 Činnosti podporující rozvoj rodinných farem.....	12
3.1.5 Hrozby rodinných farem.....	14
3.2 Charakteristika regionálního rozvoje	15
3.2.1 Region.....	15
3.2.2 Charakteristika regionálního rozvoje.....	16
3.2.3 Aktéři rozvoje	17
3.3 Venkovský prostor	18
3.3.1 Nástroje rozvoje venkova	19
3.3.2 Strategický plán Společné zemědělské politiky České republiky	19
3.4 Dotační programy	21
3.4.1 Přímé platby	21
3.4.2 Program rozvoje venkova	24
3.5 Zemědělství v České republice.....	25
3.5.1 Vývoj zemědělství od roku 1989.....	26
3.5.2 Zemědělská politika po vstupu ČR do EU	27
3.5.3 Současný stav zemědělského sektoru v ČR.....	28
4 Metodika	29
4.1 Vlastní výzkum	29
4.1.1 Rozhovor s farmáři z Berounského regionu	29
4.1.2 Dotazníkové šetření u veřejnosti	30
4.2 Charakteristika Berounského regionu.....	37
5 Výsledky	39
5.1 Rozhovory s farmáři	39
5.1.1 Shrnutí výsledků rozhovorů.....	57
5.2 Dotazníkové šetření.....	59
5.3 SWOT analýza.....	68
6 Diskuze	70
7 Závěr	75
8 Seznam použitých zdrojů	76
8.1 Literární zdroje.....	76
8.2 Elektronické zdroje	78

Seznam obrázků

Obrázek 1 Dotazník pro veřejnost.....	37
Obrázek 2 Pohlaví	59
Obrázek 3 Věk.....	60
Obrázek 4 Vzdělání	60
Obrázek 5 Pocházíte z Berounského regionu?	61
Obrázek 6 Nakupujete produkty/suroviny od místních farmářů?	61
Obrázek 7 Z jakého důvodu u farmářů nenakupujete?.....	62
Obrázek 8 Jak často nakupujete u farmářů?	62
Obrázek 9 Jaké produkty nejčastěji u farmářů nakupujete?	63
Obrázek 10 Kde nejčastěji tyto produkty nakupujete?.....	63
Obrázek 11 Nakupujete od farmářů z Berounského regionu?.....	64
Obrázek 12 Znáte nějakou rodinnou farmu ve Vašem okolí?	64
Obrázek 13 Pokud znáte nějakou rodinnou farmu z Berounského regionu, uveďte ji.....	65
Obrázek 14 Kdybyste o nějaké rodinné farmě ve svém okolí věděli, měli byste zájem jejich farmářské produkty odebírat?	66
Obrázek 15 Myslíte si, že je důležité podporovat rodinné farmy?.....	66
Obrázek 16 Proč je podle Vás důležité podporovat rodinné farmy?	67
Obrázek 17 Podporuje podle Vás stát dostatečně rodinné farmy?	67

Seznam tabulek

Tabulka 1 Sazby dotačních titulů přímých plateb 2023	23
---	----

1 Úvod

České zemědělství prošlo velkým vývojem, a to nejen společenským a politickým, ale i technologickým. Zemědělství je jedno z tradičních odvětví národního hospodářství a patří mezi nejdůležitější sektory národní ekonomiky. Avšak v průběhu minulého století prošlo české zemědělství tak velkými ekonomickými a politickými změnami, že došlo téměř ke kolapsu českého hospodaření a byla narušena celková kontinuita i rodinného hospodaření, které má napříč všemi zeměmi dlouholetou tradici. Změny k obnovení hospodaření nastaly, když se Česká republika rozhodla vstoupit do Evropské unie. V přípravné fázi tohoto procesu došlo k mnoha až principiálním změnám, které v podstatě přešly do kontinuálního společného vývoje unijní zemědělské politiky.

Ačkoliv mezi spotřebiteli roste zájem o kvalitní a lokální potraviny, jsou rodinné farmy často opomíjeny. Přestože jsou jedním z nejdůležitějších a největších producentů potravin na světě. Zastávají mnoho funkcí, které jsou důležité, jak pro rozvoj venkova, tak i pro společenský rozvoj. Rodinné farmy totiž představují zdroj udržitelného rozvoje venkovských oblastí, zachovávají biologickou rozmanitost v zemědělských ekosystémech tím, že se chovají šetrně k půdě a krajině, udržují charakter krajiny, šetrně přistupují ke spotřebě přírodních zdrojů, často poskytují nová pracovní místa nebo udržují tradice a zvyky na venkově. Denně se potýkají s nepříznivými klimatickými a politickými změnami, vysokými společenskými nároky a jsou vystavovány vysokým byrokratickým požadavkům a tlakům na jejich hospodaření.

Důležitým faktorem pro rozvoj farem je i adekvátní podpora od státu a správně nastavená dotační politika. Snadné získání finanční podpory, může rodinným farmám usnadnit jejich rozvoj a napomocť jim k snadnějšímu vypořádání se s negativními faktory, které stěžují jejich hospodaření.

Rodinné zemědělské farmy se mohou uplatnit jako významní činitelé při řešení mnoha faktorů, které mohou být součástí environmentální, ekonomické či sociální problematiky. Jejich zánik by měl vážné dopady na hospodářství jednotlivých států. V zájmu společnosti by tedy mělo být znovuoobnovení důležitosti rodinných farem. Ze strany státu je důležitá podpora rodinných farem skrze legislativu, aby jim mohla být poskytnuta taková podpora, která je pro jejich hospodaření adekvátní. Legislativní podpora rodinných farem je však nedostatečná, jelikož v České republice stále nemají zákonem stanovenou definici, která by jejich podporu mohla usnadnit.

2 Vědecké hypotézy a cíle práce

Hlavním cílem práce bude zhodnocení současného postavení farem v regionu a přiblížit jejich funkce v oblasti zemědělství, a to pomocí rozhovorů s farmáři. Díky jejich poznatkům bude možné popsat rozdíly v literární části práce s výpověďmi farmářů podnikajících v regionu.

Dílčími cíli práce bude zjistit, zda jsou rodinné zemědělské farmy v Berounském regionu dostatečně finančně podporovány státem a zda jsou dotace klíčový zdroj k jejich dalšímu rozvoji. Předmětem práce bude i zjistit názor a postoj obyvatel zkoumaného regionu vůči rodinným farmám, a to pomocí dotazníkového šetření. Na konci práce bude diskuse, která zhodnotí zjištěné výsledky a na základě nichž bude možné potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy. Celá práce bude následně shrnuta v kapitole závěr.

Hypotézy:

- Čerpání dotací je pro rodinné farmáře z regionu nadměrně zatěžující a byrokraticky komplikované.
- V regionu je zájem o farmářské výrobky přímo od místních farmářů.
- V Berounském regionu se pro farmáře nachází dostatek podnikatelských příležitostí k jejich dalšímu rozvoji.

3 Literární rešerše

3.1 Rodinné farmy

Na celém světě je více než 500 milionů rodinných farem. Ty hospodaří na více jak 56 % zemědělské půdy a tvoří více jak polovinu celkové zemědělské produkce. Rodinné farmy jsou i proto považovány za největšího producenta potravin, jak v Evropské unii, tak i na světě. V Asii a Střední Americe tvoří dokonce asi 80 % produkce potravin a v rámci Evropské unie 68 %. (Gorgoňová, 2018; Savickienė & Miceikienė, 2018). Dle Eurostatu (2018) tvoří minimálně 80 % farem v Evropské unii, rodinné farmy.

3.1.1 Definice rodinné farmy

Definovat rodinnou farmu není jednoduché, definicí je celá řada a liší se v rámci Evropské unie, ale i ve světě. České právo doposud zná pouze právní institut rodinného závodu zakotvený v novém občanském zákoníku, ale bohužel rodinné podnikání či rodinná farma doposud v českém právu nemají vlastní definici. Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR (2018) podalo návrh pro definici rodinné farmy: „*Rodinná farma je polnohospodářskou výrobou, na které se svoji prací anebo majetkem podílejí nejméně dva členové rodiny a nejméně jeden z členů rodiny je držitelem příslušného osvědčení*“. Díky přesné definici bude možno lépe vyhodnocovat data z toho sektoru a bude možné i lépe cílit podporu tomuto podnikání.

Asociace soukromého zemědělství (ASZ, 2022) vysvětluje pojem takto: „*Rodinné farmy jsou funkčním a trvale udržitelným modelem pro venkov v Evropě i ve světě a představují plošně nejrozšířenější způsob obdělávání půdy a zemědělského hospodaření vůbec. Jsou postavené na principu zodpovědnosti farmáře a jeho rodiny nejen k prostému ekonomickému postavení farmy, ale také odpovědnosti k předkům i budoucím generacím, k přírodě a jejím zdrojům i lidem v jejich okolí*“. Ve Spojených státech považují za rodinné farmy jakékoli farmy, které jsou organizované jako výhradní vlastnictví, partnerství nebo jako rodinná společnost (National Institute of Food and Agriculture, 2023).

Slovenská republika se potýkala se stejným problémem jako u nás. V zákoně také neměli definováno, co je rodinná farma. Na konci roku 2022 byla přijata novela zákona 112/2018 Sb., o sociální ekonomice a sociálních podnicích, kde vláda schválila definici rodinného podniku: „*Rodinný podnik je obchodná spoločnosť, družstvo alebo fyzická osoba – podnikateľ, ...*“. Tato novela urychlí rozhodovací procesy a další úkony. Národní rada Slovenské republiky

chce nadále podporovat rodinné farmy a podniky, proto připravuje další návrhy na jejich podporu (Národní rada Slovenské republiky, 2023).

FAO organizace popisuje rodinné farmy jako organizace spojující zemědělství, lesnictví, rybolov, pastevectví a akvakulturu dohromady. Jsou zde propojeny ekonomické, environmentální a sociální funkce. To vše je řízeno členy rodiny (Organizace pro výživu a zemědělství, 2014). Dle Savickieného & Miceikieného (2018) je rodinné podnikání spojováno se specifickými rysy jako je organizační struktura a specifická práce rodinných příslušníků, kteří mezi sebou mají specifický vztah. S tímto názorem souhlasí Ministerstvo zemědělství Spojených států amerických. Podle nich je rodinnou farmou ta, kde pracují členové rodiny, kteří se podílejí na chodu farmy, farmář rozhoduje o veškerých záležitostech a přebírá veškerá rizika související s hospodařením. Barbieri & Valdivia ve svém článku (2010) dále uvádějí, že rodinné farmy bývají často menší a jsou zaměřené na určitý druh zemědělské produkce.

Například ve Francii rodinné farmy definují podle tří výrobních faktorů, kterými jsou práce, půda a kapitál. V rodinném podnikání se prolínají výrobní a domácí jednotky. Přesto ve Francii v 95 % zemědělských podniků převažuje rodinná práce (Ministère de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire, 2016).

V Evropě obecně se rodinná farma či podnik definuje jako zemědělská organizace, kde rodina na sebe bere podnikatelské riziko, které v podnikání hrozí (European Parliament, 2014). Eurostat (2018) charakterizuje rodinou farmu jako: „*Farmy pod rodinnou správou, kde 50 % nebo více zemědělské pracovní síly zajišťují rodinní pracovníci*“.

3.1.2 Význam rodinných farem

Rodinné hospodaření je spojováno s udržitelným rozvojem. Udržitelný rozvoj totiž závisí na ekonomickém faktoru, environmentálním a sociálním faktoru. Na ekonomickém faktoru závisí environmentální a sociální faktor. Pod ekonomický faktor spadá ekonomický zisk farmy, který farma získá ze svého hospodaření a měl by sloužit k dalšímu rozvoji a udržitelnosti farmy a životního prostředí (Savickienė & Miceikienė, 2018). Milena Vicenová (2016) v časopise Asociace soukromého zemědělství ČR uvádí, že v Evropě je kolem 12 milionů farem, a z toho je 68 % farem rodinných. Jsou nejen producenty potravin, zdrojem příjmu pro farmáře a zdrojem know-how v oblasti zemědělství, ale rodinné farmy jsou především tvůrcem a uchovatelem kulturních hodnot, ale dbají především na ochranu životního prostředí a zachování biodiverzity.

Jak již bylo zmíněno, rodinné farmy tvoří více jak polovinu zemědělské produkce na světě a jsou tak základním pilířem produkce potravin na světě. Podle European Parliamentu (2014) je to zhruba 71 % produkce. Farmy hospodaří většinou na svých pozemcích a část si pronajímají pomocí pachtovních smluv. Rodinné farmy proto zajišťují potraviny na regionální úrovni, vnitrostátní i světové úrovni. Nejen, že rodinné farmy poskytují potraviny, ale také přispívají k lepšímu životnímu prostředí. Díky některým tradičním postupům, které jsou šetrnější k přírodě, ale také díky po generace předávanému podniku mají daleko větší a šetrnější vztah ke svému okolí než lidé žijící ve městech. Významně se podílí na snižování nepříznivých dopadů výroby na životní prostředí. Rodinné farmy se také velmi často snaží o zachování tradičního rázu krajiny a ochranu biodiverzity, čehož dosahují například snižováním spotřeby hnojiv a agrochemikálií (European Parliament, 2014).

Rodinní farmáři na venkovech zachovávají i místní tradice a jsou neodmyslitelnou součástí venkovského prostotu. Přestože používají moderní technologie, jejich hodnoty pořád upřednostňují tradiční postupy. Díky nim se zachovávají nejen tradiční výrobní postupy, ale i tradice venkovských zvyků a zachování starých odrůd rostlin a plemen zvířat adaptovaných na místní podmínky (European Parliament, 2014; Potravinová suverenita, 2022; Toader & Roman, 2015).

Další velkou výhodou rodinných farem je, že jsou považovány za velmi odolné vůči všem rizikům a nejistotám. Tím, že jsou členové rodiny zapojeni do provozu farmy, tak mají přímý zájem na tom, aby jejich farma prosperovala. Obecně v rodinných podnicích panuje důvěra vůči svým zaměstnancům a s tím souvisí i menší kontrola úsilí a iniciativy pracovníků. Dalším benefitem jsou menší náklady na kontrolu najatých pracovníků. Rodinné podniky i rychleji reagují na změny vůči měnícím se technologiím, ekonomické i sociální situaci, a to díky svým rodinným vazbám. Pokud porovnáme malé rodinné podniky a velké firmy, uvidíme, že ty rodinné jsou daleko flexibilnější a rychlejší v rozhodování než velké korporáty (European Parliament, 2014). Malé rodinné farmy podporují i zaměstnanost na venkově a přispívají k rozvoji venkova tím, že prodávají specifické místní produkty a podporují společenský a sociální rozvoj venkova (Forti & Henrard, 2016). Důležité je i zmínit to, že i nerodinné farmy přispívají k venkovskému rozvoji, jsou producenti kvalitních potravin a mají také zájem na péči o životní prostředí (European Parliament, 2014).

3.1.3 Role rodinných farem v Evropské unii

Podle statistického průzkumu Eurostatu za rok 2016 je patrné, že zemědělské subjekty, jak ty malé, tak i velké, jsou důležité pro celé zemědělství Evropské unie. V celé EU je zhruba 10,3 milionů zemědělských podniků, z toho dvě třetiny hospodaří na ploše menší než 5 hektarů. A jen 3 % farem hospodařilo v roce 2016 na ploše větší než 100 hektarů. Celkově bylo obhospodařováno kolem 40 % celkové rozlohy Evropské unie. Důležité je zmínit, že většina farem v EU se nachází v Rumunsku, dále v Polsku, Itálii a Španělsku. Dalším důležitým zjištěním dle Eurostatu (2018) je, že pouze 11 % lidí vedoucí zemědělský podnik je mladších než 40 let (Eurostat, 2018). Příručka strategického plánu SZP ČR (2023) uvádí, že v České republice je okolo 26 530 zemědělských podniků a z toho zhruba 75 % zemědělské půdy obdělávají velké podniky (European Commission, 2023).

Eurostat ve svém výzkumu také upozorňuje na to, že zemědělství v Evropské unii se dělí na tři skupiny. První skupinou jsou samozásobitelské zemědělství, které se zaměřuje na pokrytí vlastních potravinových potřeb zemědělců a jejich rodin. Druhou skupinou jsou malé a střední podniky, které jsou obecně definovány jako rodinné podniky. A třetí skupinou jsou velké zemědělské podniky (Eurostat, 2018).

Co se týká ekonomické stránky zemědělských farem, tak polovinu obratu v zemědělství EU tvoří produkce z Francie, Německa, Itálie a Španělska (Eurostat, 2018).

Jak již bylo zmíněno, rodinné farmy jsou důležití producenti potravin v Evropské unii. Zaměstnávají až 75 % pracujících lidí v zemědělském sektoru. Například v Polsku, Slovinsku nebo Chorvatsku představují rodinní příslušníci až 90 % objemu veškeré zemědělské práce. Pro porovnání, v České republice nebo na Slovensku je to pouze 25 %. Tak nízké procento lidí pracujících v rodinných farmách si můžeme vysvětlit i tím, že v České republice není přesně definován pojem rodinná farma a tím pádem nejsou rodinné farmy dostatečně finančně podporovány (ASZ, 2018).

3.1.4 Činnosti podporující rozvoj rodinných farem

Rodinné farmy se kromě zemědělské činnosti zabývají i dalšími aktivitami. Jednou z nich může být i účast na soutěži Regionální potravina. Zemědělci zpracovávají zemědělské suroviny a produkují z nich potraviny a výrobky, které následně prodávají. Často se jedná o malé místní farmy, které produkují své potraviny do okolních obchodů. Existuje, ale celá řada projektů, které se snaží tyto producenty lokálních výrobků podpořit. Jedním z nich je značka Regionální potravina, která je udělována Ministerstvem zemědělství České republiky na čtyři roky. Tento

projekt funguje již třináctý rok. Značku Regionální potravina mohou získat kvalitní zemědělské či potravinářské výrobky, které mají vztah k určitému kraji, a to už jak recepturou, místní surovinou či specifickým způsobem výroby. Tato soutěž je určena pro výrobky malých a středních potravinářských a zemědělských výrobců. Soutěží se v devíti kategoriích (masné výrobky tepelně opracované, masné výrobky trvanlivé, tepelně neopracované, konzervy a polokonzervy, sýry včetně tvarohu, mléčné výrobky ostatní, pekařské výrobky včetně těstovin, cukrářské výrobky včetně cukrovinek, alkoholické i nealkoholické nápoje, ovoce a zelenina v čerstvé nebo zpracované formě, ostatní). Cílem tohoto národního označení je podpora kvalitních lokálních potravin na českém trhu. Podpora lokálních producentů má celou řadu výhod. Lokální potraviny jsou díky krátkým distribučním cestám mnohem čerstvější než potraviny, které k nám putují přes půlku planety. S tím se pojí i to, že lokální potraviny méně zatěžují životní prostředí, díky krátkým distribučním cestám. Lokální potraviny jsou také kvalitnější, chutnější, díky kvalitním surovinám, které se používají na jejich výrobu. Jsou tedy zárukou kvality a původu z místních zdrojů oproti dováženým potravinám z celého světa. Důležité je zmínit i to, že výroba regionálních potravin podporuje zaměstnanost v daném regionu (SZIF, 2022; Regionální potravina, 2022). Označení kvality potravin však neprobíhá pouze na národní úrovni, existují označení na evropské úrovni, kam spadají označení Zaručená tradiční specialita, Chráněné označení původu a Chráněné zeměpisné označení. Do národního označení kromě Regionální potraviny spadá i označení Biopotravina, značka Klasa, Česká potravina, Český výrobek – garantováno Potravinářskou komorou ČR a Česká cechovní norma. V České republice probíhá ještě označení na krajské úrovni a na mikroregionální úrovni.

Významnou nezemědělskou činností farem je cestovní ruch, který vede k rozvoji venkovské turistiky a ekonomiky. Santa Cruz Arévalo (2022) definuje agroturistiku jako: „*druh venkovského cestovního ruchu a udržitelnou činnost, která se odehrává ve venkovských oblastech, které mají nezbytné vlastnosti pro poskytování turistických služeb, které umožňují turistům poznat kulturu, život a venkovské tradice, přímo se zapojit do každodenních venkovských činností a poskytnout prostor pro trávení volného času a potěšení z kontaktu s přírodou*“. Spolu s dalšími aktivitami jako výroba potravinářských výrobků a dalších služeb si může farma zajistit diverzifikaci ekonomických příjmů a přispět i k rozvoji venkovské ekonomiky. Rodinné podniky mohou k rozvoji agroturistiky využít i místních tradic a kulturního dědictví. Společně s nabídkou svých produktů a služeb mohou nabízet rozmanitější nabídku pro své zákazníky (Veljkovic & Brocic, 2017). Cestovní ruch představuje zhruba 6 % hrubého domácího produktu z celého světa (Karampela & Kizos, 2018).

Zemědělský sektor se snaží přizpůsobovat turistům, snaží se jim přiblížit venkovský život, soužití na vesnici, chov zvířat a celkově život na farmě. Tento moderní směr cestovního ruchu se nazývá agroturistika. Propojení zemědělského života a cestovního ruchu vede k ekonomickému přínosu zemědělcům, a to vede k rozvoji farem a venkova samotnému (Karampela & Kizos, 2018). Agroturistika může představovat jednodenní návštěvu farmy s možností si vyzkoušet různé aktivity (festivaly, workshopy, přednášky, ...) nebo může zahrnovat různé druhy přenocování. Ze všech těchto aktivit má farma zisky (Fagioli et al., 2014). Z průzkumů vyplývá, že obliba agroturistiky je ve světě veliká (Ammirato et al., 2020).

3.1.5 Hrozby rodinných farem

Podnikání samo o sobě je velmi náročné a stresující. Ani rodinným podnikům se to nevyhýbá. Zemědělci žijí pod neustálým tlakem. Denně se potýkají s rychle se kolísajícími cenami komodit, rostoucími náklady, nepříznivými povětrnostními vlivy a dalšími nepříjemnými událostmi. Farmáři, kteří se potýkají s těmito problémy, často mívají zdravotní problémy a někteří své podnikání ukončí. Existuje celá řada výzkumů, které se zabývají dopady stresorů na farmářské rodiny. Jedním z autorů, zabývajících se touto problematikou je Swayne (2018).

Dalším problémem, se kterým se farmáři setkávají, je přístup ke zdrojům jako jsou půda, kapitál a přístup na trh. Přístup k půdě je omezen hlavně malým podílem půdy na trhu, lokalitou a velmi vysokou cenou. Dalším problémem je kapitál. Pro některé zemědělce je půjčka příliš nevýhodná či nechtějí poskytnout bankám svoje pozemky do zástavy. To možná souvisí s tvrzením autora Darnhofera (2010), že rodinní farmáři jsou opatrní manažeři. Další možností je využití podpory státu, ale tyto podpory dost často nebývají tak velké, aby zemědělcům pomohly. A v neposlední řadě je potřeba zmínit konkurenci na trhu, která je velká a producenti tak musí inovovat své produkty a vymýšlet marketingové reklamy (European Parliament, 2014).

Nutno podotknout, že postupem času vznikají nové výzvy pro zemědělce. Jednou z nich je i změna klimatu. Díky tomu se čím dál častěji musíme potýkat s přírodními katastrofami, jako jsou povodně, požáry, sucha i nemoci. S tím souvisí i čím dál častější používání moderních technologií či geneticky modifikovaných plodin (European Parliament, 2014).

Pro některé rodinné farmy mohou být výzvou stále větší požadavky na ekonomické, ekologické a udržitelné hospodářství. Pro malé farmy to může být likvidační. Pokud nebudou mít dostatečné informace, znalosti a dovednosti potřebné pro splnění těchto požadavků. S tím

souvisí i vysoký počet starších zemědělců. Podle Eurostatu (2018) vede farmy zhruba 32 % lidí starších 65 let a více, pouze 11 % zemědělců je mladších než 40 let. Na to se váže další hrozba, a to předání hospodářství další generaci. Jak již bylo zmíněno, v zemědělství pracují starší lidé a nová generace se do zemědělství příliš nehrne. Někteří farmáři své farmy třeba ani nechtějí předat mladší generaci z důvodu emoční vazby a ze strachu. Tímto tématem duševního zdraví a strachu starších farmářů se zabývá článek od Conwaye et al., z roku 2022. Článek od Cassidyové z roku 2015 se zase zabývá karierním zaměřením mladých lidí, vyrůstajících na farmě a zkoumá jejich následné budování identity. Výzkum ukazuje, že lidé, kteří na farmě vyrostli a od mala se zapojili do chodu farmy jsou pozitivně ovlivněni a mají jiné hodnoty než lidé, kteří vyrostli ve městě. Lidé vyrůstající na farmě mají větší předpoklady v pokračování rodinné tradice, ale tento trend slábne díky moderní době, možnosti studování a neomezené možnosti volby povolání. Článek autorky Coopmansové et al. (2020) ukazuje, že zemědělcem nemůže být každý. Člověk, který vstoupí do zemědělství musí mít určitý životní styl a mít vztah k přírodě a k venkovu.

Dalším důvodem problému generační výměny je například i složitý převod půdy na jiného zemědělce. Tím, že v české legislativě není ukotven pojem rodinné farmy či podnikání, je převod velmi byrokraticky složitý.

SZP 2023–2027 si stanovila cíl, a to podpořit mladé začínající zemědělce. Připravila pro ně novou finanční podporu. SZP EU za mladého zemědělce považuje člověka do 40 let, musí být „vedoucím podnikem“ (tj. musí mít nad hospodářstvím účinnou kontrolu a země EU musí upřesnit specifikace), a musí mít odpovídající školení. A tím chce SZP EU motivovat mladé lidi, aby začali pracovat v zemědělství (European Commission, 2022a).

3.2 Charakteristika regionálního rozvoje

3.2.1 Region

Region má mnoho definicí a významů. Pojem region se používá jako označení pro různě velká území. Eurostat (2004) definuje region jako: „*území s více či méně přesně vyznačenými hranicemi, které často slouží jako správní jednotka nižší, než je úroveň národního státu. Regiony mají svou identitu, tvořenou specifickými rysy, jako je jejich krajina (hory, pobřeží, lesy), podnebí (suché, s velkými vodními srážkami), jazyk (např. v Belgii, Finsku, Španělsku), etnický původ (např. Wales, severní Švédsko a Finsko, Baskicko) či společně sdílená historie*“. Spojení dvou či více regionů říkáme region soudržnosti. V České republice jich máme 8 (Praha,

Střední Čechy, Jihozápad, Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava a Moravskoslezsko). Menší území, jako například obec s rozšířenou působností můžeme označit pojmem mikroregion (Maier, 2012).

Obecně lze regiony rozlišovat podle tří charakteristik – fyzické, administrativně správní a funkční. Fyzické rozlišení je charakteristické vymezeným územím s podobnými přírodními rysy. Například pohořím, velkými vodními toky či rozsáhlými bažinami. Administrativně správní vymezení je specifické svými striktně vymezenými hranicemi. Poslední je typ funkční území, které je charakteristické tím, že území funguje jako celek a nemá dané pevné hranice. Jedná se o území se společnou specializací například na turistiku či na zemědělství (Maier, 2012; Eurostat, 2004).

Evropská unie vytvořila na začátku 70. let jednotný systém pro klasifikování územních jednotek. Jedná se o NUTS (Nomenklatura územních statistických jednotek), která slouží ke shromažďování a zpracovávání regionálních statistik a analýzám v rámci EU, a také k vymezení regionální politiky v rámci EU. Jednotlivé úrovně NUTS jsou popsány počtem obyvatel a rozlohou území. Území jsou následně zařazena do kategorií NUTS 0, NUTS I, NUTS II až po NUTS V. V České republice spadá pod NUTS 0 a 1 celá Česká republika, pod NUTS II (oblasti) řadíme regiony soudržnosti, pod NUTS III (kraje) spadají jednotlivé kraje, pod NUTS IV řadíme místní administrativní jednotky tzv. LAU 1 (okresy), nejmenší územní jednotky (obce) spadají pod LAU 2 (Eurostat, 2022).

3.2.2 Charakteristika regionálního rozvoje

Rozvoj znamená dle Gregoryho (2009) významný pojem v ekonomické a sociální politice. Pojem rozvoj znamená procesy, které se mají dotknout změn jak v ekonomice, tak i v sociální a kulturní sféře. Dle Binka (2009) je to proces, který vede k pozitivním změnám či ke zlepšení.

Regionální rozvoj nemá jednotnou definici. Podle Maiera (2012) se obecně dá říct, že regionální rozvoj lze chápat jako rozvoj určitého území, a i jako určitou činnost, kterou vykonávají určití představitelé veřejné správy, aby území společně inovovali. Rozvoj regionů zahrnuje různé složky rozvoje. Jde například o rozvoj hospodářství, sociální rozvoj a rozvoj jednotlivých podsložek jako je doprava, podnikání a další. Jednotlivé složky jsou propojeny, proto se na to musí dbát při realizaci jednotlivých akcí.

Rozvoj je dlouhodobý proces, který se skládá z několika dílčích složek. Dle Binka (2011) se jedná o životní prostředí, průmyslovou výrobu a řemesla, cestovní ruch, služby,

infrastrukturu, správu obcí, obyvatelstvo, kulturu a tradice a v neposlední řadě také o zemědělství a lesnictví, a s tím spojenou i údržbu krajiny. Tyto složky se navzájem prolínají a ovlivňují. Rozvoj regionu či venkova ovlivňují tzv. aktéři, kteří se podílejí na řízení rozvoje či ho jen svými aktivitami podporují. Dle Moseleye (2003) se regionální rozvoj skládá z ekonomických, sociálních, kulturních a environmentálních změn, které mají přispět ke zlepšení životních podmínek obyvatelstva.

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky ve svém dokumentu Strategie regionálního rozvoje z května 2006 říká: *„Pojmem regionální rozvoj rozumíme růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů) a odstraňování, popřípadě zmírňování regionálních disparit“*.

Dle Maiera (2012) rozvoj regionů má za úkol zlepšovat podmínky pro obyvatele a zajistit tak růst blahobytu. Rozvoj se má týkat všech složek. Zlepšovat hospodářskou oblast, zajistit růst ekonomiky, zlepšovat sociální oblast, to znamená rozvoj sociálních služeb, zdravotnictví, ale i rozvoj školství. S tím souvisí i zlepšení kvality životního prostředí. Assche (2015) ve své knize tvrdí, že venkov je oproti městu méně inovativní až stagnující, a proto se potřebuje rozvíjet.

Zákon číslo 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje § 3 říká: *„Cílem podpory regionálního rozvoje je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů,“* (ČR, 2000).

3.2.3 Aktéři rozvoje

Regionální rozvoj je komplexní proces založený na podpoře místních aktérů, kteří využívají svých znalostí a schopností a snaží se o inovace ve svém regionu. Pod pojmem aktéři regionálního rozvoje si můžeme představit obyvatele regionu, firmy podnikající v regionu, či veřejnou správu a neziskové organizace. Tito lidé mohou vytvářet různé zájmové skupiny a organizace, které mají za cíl prosazovat svoje zájmy, preference, návrh a potřeby pro daný region. Každý má jiné potřeby a jiné zájmy, proto vznikají tyto organizace, za účelem zlepšit podmínky žití ve svém regionu. Dopad aktérů a jejich rozhodnutí závisí na velikosti území o kterém se jedná. Aktéři se rozlišují podle jejich působnosti – lokální, regionální a národní.

Rozhodování v mikroregionech je zcela jiné než ve velkých regionech. Pro obce s rozšířenou působností je důležité rozhodovat i o podmínkách, které ovlivní kvalitu základních škol. Úroveň vzdělání absolventů v malých obcích je důležitá pro budoucnost obce a pro její následný rozvoj. V regionech se takto rozhoduje o středních a vysokých školách. Aktéři se mohou rozdělovat i podle jejich pole působnosti. Někteří aktéři spolupracují na rozvoji v rámci určitého celku, někteří v rámci vesnice a jiní v rámci určitého odvětví. Aktéři se tak mohou dělit i podle dalších charakteristik (Maier, 2012; Binek, 2009).

3.3 Venkovský prostor

Stejně jako region, tak i venkovský prostor má mnoho definicí a každá definice je správná. Obecně se dá říci, že venkovský prostor je místo, ve kterém se nachází krajina, zároveň zastavěná místa a venkovská sídla (Perlín, 2022). Venkovský prostor můžeme také definovat jako souhrn katastrů venkovských obcí nebo i jako souhrn ploch zemědělské půdy, lesů, vodních ploch a podobně (Majerová et al. 2011).

Venkov, označovaný též jako venkovský prostor, má mnoho odlišností od měst. Jedná se například o menší hustotu zalidnění, menší intenzitu sociálně ekonomických kontaktů a menší hustotu vazeb mezi jednotlivými subjekty (Perlín, 2022).

Veselá (2011) ve své knize popisuje venkov jako území mimoměstské přírodní oblasti s nízkou hustotou zalidnění. I Gregory (2009) ve svém Slovníku sociální geografie popisuje venkov jako území s nízkou hustotou zalidnění, kde převládá rozsáhlé hospodaření a využívání půdy. Majerová et al. (2011) také definují venkov jako řídko osídlenou oblast, kde převládá zemědělská činnost, dále venkov plní funkci bydlení a rekreace. Na venkově podle Majerové et al. (2011) jsou specifické typy zástaveb s nízkou hustotou zalidnění se specifickým způsobem života.

Venkovské prostory v České republice můžeme rozdělit podle několika kritérií. Například Majerová et al. (2011) rozdělují venkov na příměstské části nacházející se při velkých městech, mezilehlé oblasti, které jsou rozvinuté a ve větší vzdálenosti od měst. Poslední oblastí jsou odlehlé venkovské oblasti nacházející se izolované od měst a jsou specifické řídkým osídlením.

Evropská komise používá od roku 2010 rozdělení venkova na převážně venkovský, středně venkovský a převážně městský. Toto rozdělení vychází z metodiky OECD (Rural Development, 2013) a je založené na hustotě osídlení a podílu populace v nižších územních jednotkách. Limitní hodnota pro venkovské obce je hustota osídlení, která musí být nižší než 150 obyvatel/km². V České republice se pro vymezení venkova používá kritérium počtu trvale

žijících obyvatel. Pokud v obci žije méně než 2 000 trvale žijících obyvatel je obec považována za vesnici (Majerová, 2000). Zhruba polovinu Evropy tvoří venkovské oblasti, v nichž žije zhruba 20 % populace. Většina těchto oblastí ovšem patří k nejméně znevýhodněným oblastem v Evropské unii. EU se snaží těmto oblastem pomáhat s jejich rozvojem. Stanovila si tři cíle, které se týkají zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství, dosažení udržitelného hospodaření s přírodními zdroji a opatření pro boj proti klimatickým změnám a vyvážený územní rozvoj venkovských oblastí (European Commission, 2022).

3.3.1 Nástroje rozvoje venkova

Nástroje rozvoje si dle Binka (2009) můžeme představit jako činnosti sloužící k rozvoji cílů na daném území. Podle něj existují dvě skupiny nástrojů – finanční a nefinanční. Do finančních nástrojů spadají dotace, granty, úvěry, kapitálové podíly a další daňová a rozpočtová zvýhodnění. Do nefinančních nástrojů se řadí legislativa, poradenství, propagace či strategické řízení. Dle Binka (2009) lze nástroje rozdělit i do šesti kategorií. Jsou jimi administrativní nástroje (legislativa České republiky, normy), koncepční nástroje (strategické dokumenty), institucionální nástroje (např. regionální management), věcné nástroje (nástroje pracující s konkrétním problémem), sociálně-psychologické (postoje lidí v určitém území, jejich znalosti a dovednosti) a finanční nástroje (granty a dotace).

Z hlediska směru působení nástrojů je lze rozdělit na regulační a iniciační. Regulačními nástroji jsou legislativa či územní plánování. Iniciační nástroje jsou například strategické plánování nebo dotace (Binek, 2009). Krbová (2016) ve své knize člení rozvojové nástroje na 4 skupiny. Člení je na administrativní a legislativní (zákony, metodiky, strategie), institucionální (spolupráce s institucemi, občany a regionální management), věcné (hmotné plnění a infrastruktura) a finanční (dotace, granty, půjčky).

3.3.2 Strategický plán Společné zemědělské politiky České republiky

Strategický plán Společné zemědělské politiky ČR je hlavním nástrojem podpory zemědělského sektoru a venkova. Podpora je čerpána z Evropského zemědělského záručního fondu (EZZF) a Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV). Cílem SZP je zajištění integrovaného zemědělství v Evropě společnými nástroji. Společným cílem je stabilizace zemědělských příjmů, rozvoj konkurenceschopnosti a dostatečné zajištění

bezpečných potravin za rozumné ceny pro spotřebitele. Strategický plán se věnuje i tématu změny klimatu a udržitelnosti a rozvoje venkova (European Commission, 2023).

Společná zemědělská politika vznikla v roce 1962 a za tu dobu prošla složitým vývojem a několika reformami, které rušily a zjednodušovaly požadavky a čím dál více se zaměřuje na zlepšení situace v oblasti životního prostředí a udržitelnosti.

SZP pro období 2022 až 2027 má stanovených 10 cílů. Jde o to zajistit zemědělcům spravedlivý příjem, zvýšit konkurenceschopnost, zlepšit postavení zemědělců v potravinovém řetězci, opatření v oblasti změny klimatu, péče o životní prostředí, chránit krajinu a biologickou rozmanitost, podporovat generační výměnu, pulzující venkovské oblasti, chránit kvalitu potravin a zdraví a podporovat znalosti a inovaci.

Cíle strategického plánu SZP pro Českou republiku jsou stejné. Cílem zajistit udržitelnou a stabilní konkurenceschopnost zemědělským podnikům a zajistit ochranu přírodních zdrojů a klimatu. Plán se zavázal i ke spravedlivějšímu přerozdělování finančních podpor malým a středním podnikatelům. Strategický plán ve své příručce uvádí, že bude finanční podporu poskytovat všem zemědělským podnikům, malým i velkým, na prvních 150 hektarů. Dále byla vyčleněna finanční pomoc ve výši 618 milionů euro pro podniky pohybující se v mlékárenském průmyslu a chovu skotu. Dále bude některým zemědělcům vyplacena zvláštní podpora jako náhrada ztráty příjmu v důsledku nepříznivých podmínek. Dále budou podporováni zemědělci, kteří budou modernizovat své zemědělské podniky (European Commission, 2023).

Strategický plán SZP ČR se také zaměřuje na zlepšení životního prostředí, a proto budou podmínky dobrého zemědělského a environmentálního stavu tzv. DZES přísnější. Zemědělci žádající o podporu, tak budou muset dodržovat přísnější podmínky, ale zároveň přispějí k ochraně vod, půdy, živočichů a životnímu prostředí. Jedním z bodů plánu je právě i ochrana biodiverzity či podpora integrované produkce. Jedním z omezení je i regulace používání pesticidů a nahrazování jich alternativnějšími metodami (European Commission, 2023).

SZP se zaměřuje ve svém plánu i na venkovské oblasti České republiky. Cílem je zlepšit zaměstnanost na venkově, zabránit vylidňování a zlepšit životní podmínky lidí žijících na venkově. Ve spolupráci se SZP má vzniknout zhruba 1 700 pracovních míst, díky podpoře mladých lidí v zemědělství. S tímto cílem má pomoci i iniciativa LEADER a místní akční skupiny, kterých je po Česku zhruba 180. Se zlepšením venkovských oblastí se pojí i zlepšení podmínek pro zvířata, a proto SZP bude podporovat opatření na zlepšení dobrých životních podmínek zvířat (European Commission, 2023). Posledním cílem plánu je podpora odborného vzdělání a poradenství.

3.4 Dotační programy

Díky kolektivizaci dnes u nás převažují velcí producenti nad malými rodinnými farmami, což je typické pro řadu zemí v Evropské unii. A to vede k nastavení současného systému přerozdělování podpor. ASZ ČR už dlouhodobě poukazuje na větší podporu velkých holdingových společností a opomíjení menších podniků a rodinných farem, které vedou k podpoře venkova. Dle Rady ASZ ČR se Česká republika vzdaluje od reality západní Evropy a půda se stává jen korporátní investicí a tím klesá zájem o zemědělství u nové nastupující generace. To bude mít za následek monopolizaci zemědělského trhu (Senft, 2023).

3.4.1 Přímé platby

Zemědělci mohou o přímé platby zažádat přes jednotnou žádost. Jednotná žádost je univerzální formulář, díky kterému mohou zemědělci žádat o podporu v rámci opatření Přímé platby a opatření v rámci Programu rozvoje venkova. Žadatelé ji podávají přes Portál farmáře, který spadá pod Ministerstvo zemědělství České republiky.

Přímé platby jsou součástí Strategického plánu SZP 2023 – 2027. Dle Ministerstva zemědělství je cílem těchto plateb poskytnout všem aktivním zemědělcům stabilní příjmy formou platby na hektar zemědělské půdy anebo dle počtu zvířat přepočítaných na velkou dobytčí jednotku. Dotace jsou poskytovány z rozpočtu Evropské unie (Ministerstvo zemědělství ČR, 2023). Mají zemědělcům zajistit stabilní ekonomickou situaci, do jisté míry i nezávislost a odměnit je za jejich šetrné hospodaření k životnímu prostředí (Lososová & Zdeněk, 2023).

V naší práci se budeme zabývat aktuálním dotačním obdobím, a to obdobím pro roky 2023 až 2027. V roce 2023 začalo platit nové programovací období v rámci Společné zemědělské politiky, které bude trvat až do roku 2027. V rámci toho jsou přímé platby poskytovány dle nařízení vlády č.83/2023 Sb., o stanovení podmínek poskytování přímých plateb zemědělcům. Oproti předchozímu programovacímu období došlo ke změnám. V rámci přímých plateb v roce 2023 je poskytována základní podpora příjmu pro udržitelnost – BISS (dříve SAPS), platba pro malé zemědělce, doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost - CRISS, doplňková podpora příjmu pro mladé zemědělce, a podpory příjmu vázané na produkci – CIS a ekoplatba (nadstavba greeningu).

Oproti minulému období jsou v rámci přímých plateb poskytovány 3 nové platby. Jsou jimi platba pro malé zemědělce, doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost a režim pro klima a životní prostředí, která jsou pokračováním tzv. ozelenění neboli greeningu.

Všichni žadatelé v tomto dotačním období, musejí být zaevidováni v Evidenci zemědělského podnikatele a musí mít přístup do Portálu farmáře. Pro čerpání přímých plateb musejí žadatelé plnit podmínky aktivního zemědělce a k datu podání žádosti mít alespoň 1 hektar zemědělské půdy v evidenci LPIS anebo v IZRu zaevidovanou alespoň 1 velkou dobytčí jednotku zvířat.

Vyplácení přímých plateb je podmíněné dodržováním podmínek podmíněnosti, to znamená, že farmář musí řádně obhospodařovat zemědělskou půdu a dodržovat povinné požadavky na hospodaření a DZES (Standarty Dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy). Žádost o dotaci na přímé platby se podává v rámci Jednotné žádosti přes Portál farmáře do 15. května příslušného kalendářního roku (Ministerstvo zemědělství ČR, 2023).

Přímé platby 2023 řídí se nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2021/2115.

- Základní podpora příjmu pro udržitelnost (BISS)
 - Navazuje na SAPS (Jednotná platba na plochu). Cílem je stabilizovat příjmy aktivních zemědělců. Poskytuje se formou roční platby na 1 hektar využívané zemědělské plochy.
- Platba pro malé zemědělce
 - Nová platba pro zemědělce s max 10 hektary evidovanými v LPIS. Platba však bude poskytována jen na max. 4 hektary. Cílem je stabilizace příjmu malých podniků. Nahrazuje všechny ostatní přímé platby, a proto lze žádat jen o tuto platbu. Platba je vyplácena formou roční platby na 1 hektar využívané zemědělské půdy. Pro malé zemědělce je atraktivní, kvůli vyšší finanční odměně, oproti ostatním platbám, viz. *Tabulka 1*.
- Doplnková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost (CRISS)
 - Jedná se o novou platbu, která je poskytována žadatelům na prvních 150 hektarů. Bude vyplácena formou roční platby na hektar využívané zemědělské půdy. Podmínkou je nárok na základní platbu BISS.
- Doplnková podpora příjmu pro mladé zemědělce
 - Platba navazuje na podporu z období 2015 – 2022. Žádat mohou mladí začínající zemědělci, kteří v prvním roce podání žádosti nedosáhli věku 41 let. Jedná se o doplňkový příjem po zahájení činnosti. Nárok na ni mají žadatelé, kteří poprvé založili nový zemědělský podnik nebo převzali hospodářství po starších zemědělci. Podmínkou platby je nárok na základní platbu BISS. Žadatelé musí splnit alespoň minimální zemědělskou kvalifikaci. Žádost je možno

podávat po dobu pěti po sobě jdoucích let. Platba bude poskytnuta formou roční platby na hektar maximálně na 90 ha zemědělské půdy.

- Podpora příjmu vázaná na produkci (CIS)
 - Platba navazuje na VCS z období 2015 – 2022. Jedná se o podporu citlivých komodit (pěstování chmele, zeleniny s vysokou pracností, zeleniny s velmi vysokou pracností, ovoce s vysokou pracností, ovoce s velmi vysokou pracností, cukrové řepy, bílkovinných plodin, škrobových brambor, chovu ovcí a koz, produkci hovězího masa a produkci mléka.). Cílem je stabilizace produkčních ploch, zachování konkurenceschopnosti českých pěstitelů, vyvážení příjmu podniků vzhledem k častým výkyvům cen na trhu atd.
- Režimy pro klima a životní prostředí – Celofaremní ekoplatba
 - Tato platba se dělí na základní a prémiovou. Ekoplatba zahrnuje celkem 11 intervencí v oblasti zemědělské kultury. V celofaremním pojetí ekoplatby jsou stanovené povinnosti vůči jednotlivým zemědělským kulturám, které jdou nad rámec podmíněnosti a zároveň vhodně doplňují některé z podmínek podmíněnosti (Ministerstvo zemědělství ČR, 2023).

Tabulka 1 Sazby dotačních titulů přímých plateb 2023

Intervence	Sazba (Kč/ha či ks)
Základní podpory příjmu pro udržitelnost (BISS)	1 760,44
Platba pro malé zemědělce	6 845,34
Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost (CRISS)	3 536,47
Doplňková podpora příjmu pro mladé zemědělce (CIS-YF)	2 255,01
Celofaremní ekoplatba – základní	1 743,16
Celofaremní ekoplatba – prémiová	9 638,24
Podpory příjmu vázané na produkci (CIS)	
CIS Chmel	15 776,05
CIS Cukrová řepa	6 937,35
CIS Ovoce vysoká pracnost	10 815,76
CIS Ovoce velmi vysoká pracnost	16 812,16
CIS Zelenina vysoká pracnost	5 236,78
CIS Zelenina velmi vysoká pracnost	14 773,04
CIS Škrobové brambory	14 412,58
CIS Bílkovinné plodiny	1 651,40
CIS Bahnice a kozy	583,16
CIS Dojnice	3 501,65
CIS Masná telata	3 597,30

Zdroj: SZIF, 2023

Na přímé platby je poskytováno 71 % z celkového rozpočtu SZP. V *Tabulce 1* jsou uvedeny sazby jednotlivých dotačních titulů v rámci přímých plateb. Po vstupu České republiky do Evropské unie se zvýšila dotační podpora zemědělství. Svobodová et al. ve své knize (2011) uvádějí, že v letech 2004 – 2006 se zvýšila podpora 2,8x a v dalším sledovaném období 2007 – 2009 až 3,6x (Svobodová et al., 2011).

To, že se Ministerstvo zemědělství ČR snaží podporovat české zemědělce je vidět i v nové politice pro roky 2023 – 2027. Podíváme-li se na novou redistributivní podporu, která je poskytována zemědělcům na prvních 150 hektarů, můžeme vidět, že původní plán byl na tuto platbu vyčlenit pouhých 10 %, které jsou stanoveny Evropskou unií jako minimální částka. Nakonec bylo odsouhlaseno 23 % z původních 10 % z rozpočtu na redistributivní platbu. Celkem na platby zemědělcům bude poskytnuto více než 20 miliard korun, nutno říci, že finanční prostředky na přímé platby jdou z Evropské unie (Výborný, 2023).

3.4.2 Program rozvoje venkova

Společná zemědělská politika se zaměřuje i na rozvoj venkovských oblastí. Jedním z programů podporujících tuto oblast je Program rozvoje venkova (zkráceně PRV). PRV pro nové dotační období 2023 – 2027 je částečně financovaný z evropských zdrojů EZFRV a zdrojů České republiky. Program se zaměřuje hlavně na podporu a zachování ekosystémů v zemědělství, investice pro konkurenceschopnost a inovace zemědělských podniků, podporu zájmů mladých lidí o podnikání v zemědělství, krajinnou infrastrukturu, ekonomických aktivit v zemědělství a spoustu dalších oblastí. Mimo to je podporován i komunitně vedený místní rozvoj LEADER, který se zaměřuje na podporu aktivit propojující venkovskou ekonomiku prostřednictvím místních obyvatel (DotaceEu, 2023).

Metoda LEADER je iniciativou Evropské unie a od roku 1991 se snaží rozvíjet venkovské oblasti pomocí zapojení místních subjektů. Metoda využívá tzv. přístupu zdola – nahoru, což znamená, že místní obyvatelé přicházejí s iniciativou a nápady. Občané se tak stávají hlavními aktéry rozvoje. Jejich návrhy pak vyhodnocují Místní akční skupiny, tzv. MAS. Místní akční skupiny, které působí na určitém území a je to uskupení občanů, neziskových organizací, soukromé sféry a veřejné správy (obce, svazy, instituce) a všichni společně spolupracují na rozvoji venkova a za finanční podpory z EU a národních zdrojů. MAS jsou hlavním nástrojem metody LEADER (European Commission, 2018).

Program rozvoje venkova pro žadatele nabízí Projektové intervence, které jsou zaměřeny na inovace pro zpracování zemědělských produktů, techniku a technologie. Součástí

projektových intervencí je také podpora do lesů (mimo jiné obnova kalamitních ploch, vodohospodářské a neproduktivní investice), podpora diverzifikovaných činností pro zemědělce. Neprojektová opatření - agroenvironmentálně-klimatická opatření (AEKO), Ekologické zemědělství (EZ), Natura 2000, oblast s přírodními a jinými omezeními (ANC), dobré životní podmínky zvířat (DŽPZ), zvýšení obranyschopnosti v chovu prasat vakcinací (AMR).

Paní Šimpachová Pechrová (2013) se ve svém článku zabývá vlivem dotací z Programu rozvoje venkova ČR na rozvinutost venkovských obcí. Výzkum se týká dotací vyplácených v roce 2010, které byly vypláceny obcím. Důvod k tomuto výzkumu je dle autorky jednoznačný. Evropská Unie poskytuje na rozvoj venkova velké finanční částky, a proto je důležité zjistit, zda tyto částky pomáhají dosahovat stanovených cílů. Zároveň mohou výsledky výzkumu posloužit k efektivnějšímu a účinnějšímu přerozdělení alokací pro rozvoj venkovského prostoru. Po použití několika metod výpočtů bylo zjištěno, že dotace mají pozitivní vliv na rozvoj venkovského prostoru, a to zejména v určitých oblastech. Jsou jimi oblasti infrastruktury a životního prostředí. V oblasti ekonomické se ukázalo, že dotace zde nemají tak výrazný vliv. Důvodem tohoto zjištění dle Šimpachové Pechrové (2013) může být několik faktorů zjištění. Například nízká úroveň vzdělání pracovníků, či nedostatečné zkušenosti. Některé obce proto nejsou schopny využít dostatečně čerpané dotace pro podporu ekonomického rozvoje obce.

3.5 Zemědělství v České republice

Počátky zemědělství jsou nám známy z archeologických nálezů a dalších studií. Z těchto výzkumů je patrné, že zemědělství se vyvíjelo několik evolučních období a vedlo k rozvoji měst a obcí. Největší posun v zemědělství byl dle vědců zaznamenán v Mezopotámii, kde byly zaznamenány první domestikované potraviny (Tauger, 2021).

Zemědělství patří již od počátku lidské společnosti k základním prvkům jejího vývoje. Je jedním z nejdůležitějších odvětví, protože nám poskytuje výživu a další suroviny, které se mohou dále zpracovávat. Zemědělství má také vliv na ráz krajiny, zadržuje vodu v krajině, má vliv na kvalitu půdy, ale také na zaměstnanost lidí na venkově, ale i ve městech a v dalších sektorech (Boháčková & Brožová, 2010). Od počátku vývoje prošlo zemědělství velkým vývojem, který si přiblížíme v následujících kapitolách.

3.5.1 Vývoj zemědělství od roku 1989

V roce 1989 byly 2/3 zemědělské půdy obhospodařovány JZD a 1/3 zemědělské půdy patřila pod státní statky. V roce 1989 v Československé republice existovalo zhruba 1749 zemědělských družstev, která zaměstnávala na 644 tis. osob (Boháčková & Brožová, 2010). Dle Českého statistického úřadu (2018) za posledních sto let se zemědělská produkční plocha snížila o 1,6 mil. ha. V roce 1918 hospodařily zemědělské podniky na 5,1 mil. ha. V roce 1991 tvořila zemědělská půda jen 4,28 mil. ha.

Po pádu komunismu v roce 1989 přišla změna režimu, která měla velký dopad na celou tehdejší ekonomiku a zemědělství. Reforma agrárního sektoru přišla v roce 1990 a týkala se tří oblastí. První oblastí byla přeměna státního a družstevního socialistického vlastnictví na vlastnictví soukromé. Druhou oblastí bylo nadřazení práva vlastnického, právu uživatelskému. Poslední oblastí byla úprava a narovnání vlastnických vztahů k půdě a ostatnímu majetku, který byl zkonfiskován nebo zkolktivizován. K naplnění těchto tří oblastí vedly tři procesy. Byla jimi restituce zkonfiskovaného majetku, privatizace státního majetku a přeměna JZD (jednotných zemědělských družstev) na družstva vlastníků (Boháčková & Brožová, 2010). Fojtíková & Lebieczik (2008) ve své knize popisují také tři vývojové etapy. První charakterizují jako radikální proměnu zemědělství a přizpůsobování se novým sociálně-ekonomickým podmínkám, které byly nově vytvořeny. Probíhala v letech 1990 až 1993. V této etapě došlo k výraznému poklesu hrubé zemědělské produkce a také k poklesu stavu hospodářských zvířat. Zároveň došlo ke snížení používání zemědělských hnojiv a tím poklesly i výnosy zemědělských plodin. Snížil se i počet zaměstnanců o polovinu a celkově se zhoršily hospodářské výsledky. V této etapě se přijala nová legislativa upravující procesy privatizace a restituce. Druhou etapu popisují jako období stabilizace a začátek nové etapy. V této etapě došlo ke zpomalení zemědělské produkce, snížil se pokles stavu hospodářských zvířat, stabilizovaly se výnosy některých plodin, snížil se i úbytek pracovních sil a snížila se i ztráta zemědělských podniků. V této etapě byla téměř dokončena privatizace státních podniků. Třetí charakterizují jako oblast stagnace a deprese zemědělství. Tato etapa probíhala v letech 1996 až 1998. Zde došlo opět k poklesu hrubé zemědělské produkce, naopak pokles zemědělských zvířat opět zrychlil, zemědělské podniky byly ve ztrátě, a trend úbytku pracovních sil pokračoval a výrazně se prohloubily rozdíly ve mzdách napříč odvětvími. Dle Svobodové et al. (2011) od roku 1989 až do roku 2009 poklesla intenzita zemědělské produkce o 32 % (živočišná produkce se snížila o 45 % na jeden hektar a rostlinná produkce o 13 %).

Po revoluci byla většina pozemků vrácena původním majitelům, jak již bylo zmíněno. Většina z nich však své polnosti pronajímala podnikům, které půdu obhospodařovaly. Velké podniky v té době tvořily zhruba 5 % a obstarávaly zhruba 75 % zemědělské půdy, na zbylých 15 % hospodařily rodinné farmy (Chromý et al., 2015).

3.5.2 Zemědělská politika po vstupu ČR do EU

Česká republika vstoupila do Evropské unie 1. května 2004. To znamenalo velké změny pro české zemědělství, které byly spojeny se Společnou zemědělskou politikou Evropské unie. Byla také zpracována Koncepce agrární politiky České republiky, která se skládala ze čtyř částí. V první části byla nastíněna globální situace, problémy a další výzvy, které se měly dotknout evropského i českého zemědělství. Ve druhé části byly zmíněny přímé platby a další strukturální pomoc zemědělství, s tím i související pomoc s obnovitelnými zdroji energie. Ve třetí části byla formulována samotná Koncepce zemědělské politiky pro Českou republiku až do roku 2013. Poslední část byla věnována očekávaným dopadům celé Koncepce České zemědělské politiky po vstupu do EU (Fojtíková & Lebieczik, 2008).

Obecně se celá Koncepce zabývala strategiemi na globální, evropské a české problémy v zemědělství. Šlo především o problémy spojené jak se zemědělstvím, tak i s rozvojem venkova. Například o zvyšování konkurenceschopnosti zemědělských a potravinářských produktů z důvodu vyšší kvality. Nebo o hlubší propojení zemědělství s rozvojem venkova či o zlepšení vzhledu zemědělské kulturní krajiny, a to vše za předpokladu, že se bude modernizovat a restrukturalizovat zemědělský a potravinářský průmysl (Fojtíková & Lebieczik, 2008).

Pojetí nové agrární politiky pro Českou republiku po vstupu do Evropské unie vymezuje tři hlavní etapy, během kterých ČR postupně přijala reformní opatření Společné zemědělské politiky. První etapa se nazývala vstupní a byla od roku 2004 do roku 2006. V této etapě probíhal zjednodušený systém přímých plateb (tzv. SAPS). V této etapě zároveň probíhaly dva strukturální programy, a to Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro roky 2004 – 2006 a Operační program Zemědělství. Druhá etapa se nazývala Etapa přizpůsobení a byla v roce 2007 až 2010. V této etapě musela ČR změnit systém přímých plateb a v rámci rozvoje venkova byly spuštěny první programy rozvoje venkova pro toto období. Poslední etapa vyrovnání probíhala v letech 2011 až 2013. V této etapě probíhalo vyrovnání přímých plateb ČR s EU (Fojtíková & Lebieczik, 2008). Předpokladem pro posílení konkurenceschopnosti českého

zemědělství je maximální využití finančních zdrojů z fondů EU a českých zdrojů k modernizaci zemědělského sektoru a splnění evropských standardů kvality a bezpečnosti potravin i ekologických požadavků stanovených ve Společné zemědělské politice Evropské unie (Konečný & Vezník, 2011). Po vstupu České republiky do Evropské unie se zvýšila dotační podpora zemědělství. Svobodová et al. ve své knize (2011) uvádějí, že po vstupu, v letech 2004 – 2006, se zvýšila podpora 2,8x a v dalším sledovaném období 2007 – 2009 až 3,6x.

3.5.3 Současný stav zemědělského sektoru v ČR

Na konci roku 2022 tvořil zemědělský půdní fond zhruba 53,2 % celkové výměry České republiky, což je o 2,1 tis. hektarů méně než v předchozím roce (Ministerstvo zemědělství ČR, 2022). Pokles rozlohy můžeme vidět i u orné půdy, oproti tomu u trvalých travních porostů je vidět mírný nárůst. Do soustavy Natura 2000 bylo k roku 2022 zahrnuto 14,14 % celkové rozlohy ČR. Soustava Natura 2000 je seznam chráněných lokalit, kterou sestavují státy Evropské unie. Tento seznam lokalit slouží k ochraně nejvíce ohrožených rostlin a živočichů a přírodních lokalit. Co se týče ekologického zemědělství, to sčítalo k roku 2022 dle LPIS 16,2 % celkové zemědělské plochy (Ministerstvo zemědělství ČR, 2022).

Vývoj Českého zemědělství byl v posledních letech negativně ovlivněn zejména vlivem pandemie COVID-19. Pandemie celkově ovlivnila celou českou ekonomiku. Následně národní hospodářství bylo poznamenáno válkou na Ukrajině. Zvýšení cen a snížení závislosti na energiích z Ruska došlo k růstu inflace. Hrubý domácí produkt se v roce 2022 zvýšil o 2,4 % roku (Ministerstvo zemědělství ČR, 2022).

Podpora agrárního sektoru v období 2014 až 2020 a přechodného období 2021 a 2022 v Programu rozvoje venkova byla 3,5 milionů eur. V tom samém období mohli zemědělci využít i Operační program Rybářství či některou z dotací z Přímých plateb či z jiných podpor státu (Ministerstvo zemědělství ČR, 2022).

Podle zprávy o českém zemědělství vydanou Zemědělským svazem České republiky (2022) nejsme potravinově soběstační a tento trend dále klesá. Je známo, že soběstační jsme jen v hovězím mase, mléku a mléčných výrobcích, ale dle odhadů za několik let nebude stát ani v těchto potravinách soběstačný. Je to dáno i poklesem chovu hospodářských zvířat, kterých za posledních 30 let ubývá a tento trend se předpokládá i v dalších letech. Může to souviset i s dotační podporou, která je v porovnání s jinými zeměmi nižší. Zároveň je Česká republika výjimečná tím, že průměrná velikost hospodářství u nás je 130 ha, což je více než průměr, který je 28 ha (Zemědělský svaz České republiky, 2022).

4 Metodika

Vlastní část práce bude zaměřena na kvalitativní výzkum polostrukturovaných rozhovorů s farmáři a dotazníkové šetření u veřejnosti, díky kterým budou naplněny cíle práce. Otázky pro farmáře budou zaměřeny na využívání dotací a jiných rozvojových příležitostí v regionu. Dotazník pro veřejnost se bude zaměřovat na vnímání rodinných farem v regionu a zájem občanů o farmářské produkty. Přesnější popis metodiky je uveden v kapitole 4.1. Vlastní výzkum. Na základě výsledků rozhovorů a dotazníkového šetření bude sestavena SWOT analýza. Caves (2004) popisuje SWOT analýzu neboli situační analýzu jako techniku strategického plánování a strategického řízení vedoucí k identifikaci vnitřních silných a slabých stránek, a vnějších příležitostí a hrozeb souvisejících s konkurencí nebo plánováním projektů.

V úvodu vlastní části výzkumu bude popsána metodika rozhovorů a následně dotazníkové šetření. Následovat bude kapitola, která bude charakterizovat Berounský region. Charakteristika okresu bude popsána z hlediska polohy, demografických a ekonomických údajů a dále z hlediska přírodního prostředí, kulturních a historických památek.

4.1 Vlastní výzkum

4.1.1 Rozhovor s farmáři z Berounského regionu

Cílem rozhovorů bylo zjistit, jaké jsou výhody a nevýhody rodinného hospodaření, a možnosti rozvoje rodinných farem v Berounském regionu. Rozhovory byly uskutečněny na základě předem vytvořených otázek, jejichž pořadí či množství nemuselo být vždy dodrženo a rozhovor mohl být podle potřeby rozšířen o některé další otázky. Pan inženýr Stehlík z Asociace soukromého zemědělství, nám poskytl pro účely diplomové práce kontakty na rodinné farmáře z Berounského regionu. Následně během září 2023 byli tito sedláci emailem obesláni s prosbou o rozhovor. Někteří na email odpověděli a následně po emailové komunikaci byla domluvena osobní schůzka či rozhovor po telefonu. Někteří farmáři byli znovu osloveni, již telefonicky. Celkem bylo osloveno 11 farmářů. K naší práci bylo vybráno 7 rozhovorů s farmáři. Rozhovory s farmáři byly na základě jejich souhlasu nahrávány. Výsledky rozhovorů byly shrnuty v samostatné kapitole a byly vyhodnoceny pomocí SWOT analýzy.

Dotázaní měli předem k dispozici otázky pro rozhovor. Rozhovor byl polostrukturovaný, to znamená, že autorka práce měla předem připravenou kostru otázek, které byly předmětem rozhovoru. Dotázaní však měli možnost své odpovědi či problematiku rozvést a sdělit autorce práce vlastní zkušenosti. Kostra otázek byla následovná:

- Charakterizujte svoji farmu – vznik, historie, zaměření.
- Kdo je zapojený do provozu farmy? Pracují zde na farmě i členové vaší rodiny? Definoval byste Vaši farmu jako RODINNOU?
- Chcete v tradici pokračovat a předat podnik v budoucnu svým dětem?
- Co si myslíte, že je vaší největší výhodou, jakožto rodinného podniku?
- Slouží toto hospodaření jako váš hlavní zdroj příjmu? Jsou výtěžky z farmy dostačující na živobytí, nebo máte ještě jinou práci k tomu?
- Pobíráte nějaké dotační tituly, popř. jaké? Do jaké míry jste schopni si dotace sami zařídit?
- A naopak, které byste chtěli pobírat, ale z nějakého důvodu (čas, peníze, byrokracie) na ně nedosáhnete?
- Myslíte si, že stát dostatečně podporuje rodinné zemědělské podniky, nebo jim spíše jejich činnost příliš ztěžuje různými kontrolami a byrokracií?
- Myslíte si, že se v Berounském regionu nachází dostatek příležitostí pro rozvoj vaší farmy? Popřípadě jaké? A do jaké míry je využíváte?
- Jaké jsou nejzávažnější problémy provázející Vás v tomto podnikání?
- Jak se Vám daří rozvíjet vaši farmu? Co se Vám za poslední roky povedlo?
- Jaká je podle Vás role farmáře na vesnici, jak může farmář a jeho rodinná farma přispívat k rozvoji venkova? Jak se to konkrétně daří Vám? Na co jste hrdí?

4.1.2 Dotazníkové šetření u veřejnosti

Pro výzkum, který má za cíl posoudit mínění veřejnosti o rodinných farmách v daném regionu, bylo zvoleno dotazníkové šetření, které vzniklo primárně pro účely této diplomové práce. Dotazník patří v marketingovém výzkumu mezi často používané nástroje pro sběr dat. Sběr dat pomocí dotazování je možné realizovat poměrně snadno, bez nutnosti vlastnit speciální techniku nebo laboratoř (Tahal, 2022).

V průběhu října bylo vytvořeno 17 otázek týkajících se nákupního chování a veřejného mínění o rodinných farmách. Dotazník byl vytvořen pomocí internetového portálu GoogleForms. Díky tomu bylo možné dotazník elektronicky rozesílat mezi obyvatele zkoumaného regionu. Dotazník byl rozeslán pomocí sociálních sítí do skupin místních obyvatel, někteří respondenti byli touto cestou osloveni. Menší část respondentů byla oslovena i osobně autorkou této práce a byl jim dotazník předčítán a jejich odpovědi byly elektronicky, pomocí telefonu, zaznamenány. Těmito způsoby bylo získáno celkem 115 odpovědí. Dotazník

byl tvořen otevřenými i uzavřenými otázkami, bylo vytvořeno i několik filtračních otázek, které respondenty rozřadily do skupin a podle jejich odpovědí jim byli přiřazeny příslušné otázky.

Dotazník byl logicky uspořádán do sekcí, které na sebe logicky navazovali viz. *Obrázek 1*. První část se věnovala oslovení respondenta a stručnému popisu, o čem dotazník je. Další část dotazníku měla za úkol zjistit, zda respondenti nakupují u farmářů, tato otázka byla filtrační. Pokud respondent odpověděl záporně, byl přesunut na sekci, která měla zjistit, z jakého důvodu dotázaný nenakupuje u farmářů. Pokud dotázaný u farmářů nakupuje, byla pro něj připravena sekce, která měla za úkol zjistit, jak často nakupuje, co nakupuje a kde tyto produkty nakupuje. Další sekce měla zjistit, zda respondenti znají nějakou rodinnou farmu. Pokud ano, měli zde prostor uvést název farmy. Pokud respondenti uvedli, že neznají žádnou rodinnou farmu v Berounském regionu, byli přesunuti na otázku, pokud by nějakou znali, zda by měli zájem o jejich produkty. Další sekce měla zjistit od všech dotázaných, zda si myslí, že je důležité podporovat rodinné farmy. Následovala otázka, proč je to důležité a zde měli na výběr z několika možností a bylo možné označit více odpovědí, či uvést vlastní názor. Pokud někdo z dotázaných odpověděl, že není důležité farmy podporovat měl možnost svoji odpověď odůvodnit. Všem byla následně položena otázka, zda jsou podle nich farmy dostatečně podporovány státem. Následovala poslední sekce s názvem Identifikace respondenta, a zde byly položeny otázky na pohlaví, věk, vzdělání a zda pochází z Berounského regionu. Cílem této sekce bylo zjistit, závislost výše uvedených faktorů na zkoumanou problematiku.

Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány pomocí grafů a slovně popsány v kapitole 5.2.

Faktory rozvoje rodinných zemědělských farem v Berounském regionu

Dobrý den,

jmenuji se Barbora Klánová a jsem studentka České zemědělské univerzity
v Praze. Studuji na fakultě Agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů.
Chtěla bych

Vás tímto požádat o vyplnění anonymního dotazníku k mé diplomové práci na
téma Faktory rozvoje rodinných zemědělských farem v Berounském regionu.
Dotazník je velmi krátký a nezabere Vám více než 3 minuty.

Děkuji Vám za vyplnění.

** Označuje povinnou otázku*

1. Nakupujete produkty/suroviny od místních farmářů? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 3*

Ne *Přeskočte na otázku 2*

2. Pokud NE, z jakého důvodu? *

Přeskočte na otázku 7

3. Jak často nakupujete u farmářů? *

Označte jen jednu elipsu.

- Téměř denně
- 2x – 3x týdně
- 1x týdně
- 2x – 3x měsíčně
- 1x měsíčně
- Méně než 1x měsíčně

4. Jaké produkty nejčastěji nakupujete u farmářů? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ovoce
- Zeleninu
- Maso, uzeniny
- Mléko, mléčné výrobky a sýry
- Pekařské výrobky (rohlíky, chléb,...)
- Vejce
- Jiné: _____

5. Kde nejčastěji tyto produkty nakupujete? *

Označte jen jednu elipsu.

- Farmářské trhy
- Prodej ze dvora
- Specializovaná prodejna
- „Tzv. bedýnky“ – pravidelná dodávka produktů/surovin přímo od farmáře
- Jiné: _____

6. Nakupujete od farmářů z Berounského regionu? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 7*
- Ne *Přeskočte na otázku 7*

Přeskočte na otázku 7

7. Znáte nějakou rodinnou farmu ve Vašem okolí? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 8*
- Ne *Přeskočte na otázku 9*

8. Pokud znáte rodinnou farmu z Berounského regionu, uveďte ji.

Přeskočte na otázku 10

9. **Kdybyste o nějaké rodinné farmě v okolí Vašeho bydliště věděl(a), měl(a) byste zájem odtud farmářské produkty/suroviny odebírat? ***

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

10. **Myslíte si, že je důležité podporovat rodinné farmy? ***

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 11*

Ne *Přeskočte na otázku 12*

11. **Proč je podle Vás důležité podporovat rodinné farmy?**

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

podílejí se na chodu národní a regionální ekonomiky

zdroj surovin/potravin

udržují kulturní hodnoty (tradice)

rozvíjí venkov

podporují udržitelnost, biodiverzitu a životní prostředí

poskytují nová pracovní místa

podpora agroturistiky

Jiné: _____

Přeskočte na otázku 13

12. **Z jakého důvodu si myslíte, že není důležité podporovat rodinné farmy? ***

13. **Podporuje podle Vás stát dostatečně rodinné farmy? ***

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne

14. **Pohlaví ***

Označte jen jednu elipsu.

- Muž
 Žena

15. **Věk ***

Označte jen jednu elipsu.

- 18-25
 26-40
 41-64
 65 a více

16. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *

Označte jen jednu elipsu.

- Základní
- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vysokoškolské

17. Bydlíte v Berounském regionu? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Obrázek 1 Dotazník pro veřejnost

4.2 Charakteristika Berounského regionu

Berounský okres se rozkládá na západě území Středočeského kraje. Je obklopen okresy Praha-západ, z jižní strany okresem Příbram, ze západu s okresem Rokycany a na severu ho obklopují okresy Kladno a Rakovník. Region Beroun se řadí k menším okresům Středočeského kraje. Má rozlohu 704 km² a 100,5 tisíc obyvatel, a proto je také třetí nejmenší okres ve Středočeském kraji. Dle hustoty zalidnění se však řadí k nadprůměrným regionům v kraji. Hustota zalidnění obyvatel na km² je 142,9 obyvatel. Středem okresu vede dálnice D5, která vede z Prahy do Plzně a rozděluje tak okres na dvě poloviny. Okres je od roku 2003 oficiálně rozdělen na dva správní obvody s rozšířenou působností, jedná se o obvod Beroun a Hořovice.

V Berounském okrese bylo v roce 2022 evidováno 25 223 ekonomických subjektů. Většina z nich je v oblasti zemědělství, lesnictví, průmyslu a stavebnictví. V celém okrese je k roku 2022 v evidenci úřadu práce pouze 2 169 uchazečů o zaměstnání. Díky blízkosti Prahy má celý region dlouhodobě nízkou míru nezaměstnanosti (ČSÚ, 2023).

Nyní se okres skládá z 85 obcí, z toho má 6 obcí přiznán status města – Beroun, Králův Dvůr, Hořovice, Zdice, Žebrák, Hostomice a 4 jsou stanoveny městysem – Komárov, Liteň, Cerhovice, Karlštejn, (ČSÚ, 2023).

Povrch Berounského okresu je převážně tvořen pahorkatinami. Podle územního plánu v okrese dominuje orná půda (cca 40 %), která je ve většině případů scelena do velkých půdních bloků. Nejčastěji je obhospodařována konvenčním způsobem. Co se týká bodové výnosnosti půdy, tak ta se pohybuje maximálně na 70 bodech, a to v oblastech Vysokého Újezdu, Chyňavy a v oblasti údolí Berounky. Nejnižší položeným místem okresu je hladina řeky Berounky při jejím výtoku z území okresu za Zadní Třebaně o nadmořské výšce 211 metrů. Naopak nejvyšším místem je vrch Jivina (620 m n. m.) v jižní části okresu. Z morfologického hlediska patří Berounsko převážně k Českému krasu. Jedná se o vápencovou oblast, rozkládající se kolem toku Berounky v úseku od Berouna k Praze. Je zde vytvořeno mnoho zajímavých přírodních útvarů, a to především skalnaté útesy, lemující břehy Berounky, a také velké množství jeskyní. Nejznámější jsou Koněpruské jeskyně, které mají bohatou krápníkovou výzdobu (ČSÚ, 2023).

Na Berounsku se nachází mnoho historických a kulturních památek. Jednou z nejslavnějších národních kulturních památek jsou hrad Karlštejn, který je jedním z nejnavštěvovanějších v celé republice, zámek v Hořovicích a zříceniny hradů Žebrák a Točnick. Dále se v okrese nachází například barokní kostel v Tetíně, klášterní kostel ve Svatém Janu pod Skalou či Jungmannův rodný domek v Hudlicích. Dále se na Berounsku nacházejí tři chráněné krajinné oblasti: Křivoklátsko (rezervace UNESCO), Brdy a Český kras. Nejvýznamnější částí chráněné krajinné oblasti Český kras je oblast národních přírodních rezervací Karlštejn a Koda, kde se v Císařské rokli nacházejí pěnovcová jezírka a v celé oblasti rostou nejrůznější druhy chráněných rostlin. Kromě toho se u vrchu Bacína, který je nejvyšším bodem Českého krasu - 499 m n.m., nachází archeologické naleziště. V rámci CHKO Český kras najdeme také největší jeskynní systém v Čechách – Koněpruské jeskyně a národní přírodní památky Zlatý kůň, vrch Kotýz, Klouk a další (ČSÚ, 2023).

5 Výsledky

5.1 Rozhovory s farmáři

Pro účely práce bylo vybráno 7 farmářů se kterými byl proveden rozhovor. Vždy bude uvedena otázka a následně odpovědi farmářů. Odpovědi farmářů byly v práci upraveny a zkráceny. Celé nahrávky jsou k dispozici u autorky práce. Prvním farmářem je pan Stehlík z Farmy Stehlík z Chodouně (285 ha) u Zdic a člen Asociace soukromého zemědělství. Dalšími jsou pan Holeček z Cerhovic (18 ha), pan Havlíček z Koněprus (63 ha), pan Procházka (380 ha), který má statek v obci Horní Bezděkov, který spadá do okresu Kladno, ale i přesto ho autorka zařadila do své práce. Nachází se v těsné blízkosti Berounského regionu a podle Asociace soukromého zemědělství spadá do jedné kategorie – Kladno, Beroun. Další rozhovor je s panem Kolářem z Karlštejna (205 ha), s panem Durasem z Velkostatku Tetín (804 ha) a s panem Linhartem z Hatí u Litně (560 ha).

1. Charakterizujte svoji farmu – vznik, historie, zaměření

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Restituovali jsme v roce 1992 a od té doby se zaměřujeme na dojnice a mléko. Postupně jsme začali hospodařit na 285 ha. Máme 110 kusů dobytka z toho je 50 dojnic, zbytek jsou jalovice, mastné krávy, telata a mladý skot. Mléko dodáváme do mlékárny 2/3 a 1/3 zpracujeme a prodáme na farmě nebo prodáme přímým prodejem na farmě. To zpracování je ve faremní mini mlékárně a děláme tvarohy, jogurty, máslo, jogurtové nápoje a tvarohové dezerty. Zhruba polovinu výměry tvoří TTP a vojtěšky a druhou polovinu tvoří orná půda, kde se pěstuje obilí, hořčice na semeno a řepka olejka. Farmu v současné době přebírá syn, který už hospodaří skoro na půlce. Převodl si hospodaření na ekologické a jednu část farmy obhospodařuje dcera, která se zaměřuje na agro-ubytování a pořádání příměstských táborů pro děti na farmě. Máme asi 6 koní, 50 ovcí s jehňaty a zhruba asi 12 prasat.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Na tomto statku už hospodařil můj praděda. Nějakým způsobem tady byl samozřejmě propad, když byla normalizace. Kdy nám všechno zabrali a po revoluci to rodiče získali, malou část, zpět. Já jsem vlastně před 5 lety získal většinu pozemků zpátky a snažím zde hospodařit a rozvíjet to tu, nicméně ta cesta dnešní je trošku krkolomnější, než se zdálo, takže to jde hodně pomalu. Zaměřuju se na živočišnou výrobu. Mám louky a chtěl bych rozšířit chov skotu na maso. A v historické části, tak.“

Pan Havlíček z Koněprusy

„Hospodaříme od roku 1992 s tím, že otec získal v restituci zpátky pozemky, dobytek a objekt teletníku a s tím jsme začali hospodařit. Začínali jsme hospodařit na 40 ha. V současné době máme 63 ha. Zaměřujeme se na živočišnou i rostlinnou výrobu. Pěstujeme pšenici, ječmen a brambory. V současné době mám 6 kusů hovězího. Kolem 30 prasat, které zabijíme na farmě a kolem 30 bahnic. Záleží, jak který rok se povedou jehňata. Takže 20 až 30 jehňat vždycky máme.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Já jsem začal hospodařit už vlastně s tátou jako malý kluk, v roce 91–92. Začínali jsme na pár hektarech a rozrostlo se to na 380 hektarů. Táta skončil v roce 2019. Předal nám celou farmu. Já už jsem 10 let předtím obhospodařoval část farmy. Ale to spíš kvůli zvýhodnění nějakých dotačních titulů. Zaměřujeme se na rostlinnou i živočišnou produkci. Celá léta máme hovězí dobytek. Teď už jenom masný, mléko jsme dělávali dřív, ale když se vstupovalo do evropský unie, tak jsme skončili, protože ty normy a pravidla, to nešlo pro nás dodržet, že by to byla tak ohromná investice, že jsme vlastně zrušili dojně krávy.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Začali jsme hospodařit v roce 1991. Naše farma je rodinná. Vlastně spravujeme ji s manželkou, ještě nám pomáhá zeť. A příležitostně nám vypomáhají i ostatní členové rodiny. Máme 205 hektarů zemědělské půdy. Z čehož je asi 60 hektarů orných. A ten zbytek jsou trvalé travní porosty. Farma je zaměřená na živočišnou výrobu. To znamená, že většina produkce jsou píce. Přebytky prodáváme. U živočišné výroby chováme celkem asi 60 kusů skotu. Je to teda skot bez tržní produkce mléka. Chováme zhruba 25 koní, z toho 6 je našich a zbytek jsou nájemní, to znamená, že máme ustájení pro cizí koně.

Začínali jsme s výrobou mléka, měli jsme asi 100 kusů dojnic, ale pak jsme přešli na masný typ skotu.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Já jsem z 5. generace na naší farmě. V roce 1948 naši rodině statek sebrali a komunisti z něj udělali Státní statek Lochovice. Dostali jsme ho zpátky v roce 1993 v restituci. V té době žil ještě můj otec. Já jsem z Kanady a začal jsem právě v roce 1993 s tatínkem hospodařit. Mívali jsme krávy na mléko, ale to jsme už zrušili a začali jsme se zaměřovat na hovězí maso,

máme plemeno Aberdeen angus. Nově jsme se začali zaměřovat na chov slepic a prodej vajec. Vše se snažíme prodávat sami, prodejem ze dvora, kde máme i automaty na prodej našich výrobků.“

Pan Linhart z Hatí

„Farma byla v restituci. My tady máme pozemek 5 hektarů na tom pozemku tady družstvo v roce 1960 postavilo kravín, zabrali to rodičům, prarodičům. Pak to byl Státní statek a 17. března 1993, ráno jsem tu začal hospodařit, vše jsem tu převzal, i kravín. Byl jsem tu s manželkou, syn pak šel studovat zemědělskou školu do Rakovníka. Já jsem vyučený automechanik, takže jsem o hospodaření moc neuměl a všechno jsem se učil za pochodu. Nikdo mi nevěřil, že to zvládnu. O tu farmu mělo zájem jedno velké družstvo a řadu let jsem musel čelit politickým soubojům a snažil jsem se uchránit svoji farmu. Což se mi nakonec povedlo, ale bylo to náročné období. Jinak teď děláme mléko a vozíme ho do mlékárny a něco prodáme tady v našem automatu, občas děláme i maso pro sebe nebo pro známe. Sami si mícháme směsi pro krávy. Teď hospodaříme na nějakých 560 hektarech a máme cca 500 kusů dobytka.“

- 2. Kdo je zapojený do provozu farmy? Pracují zde na farmě i členové vaší rodiny? Definoval byste vaši farmu jako RODINNOU?**

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Pracují zde členové rodiny. Syn, dcera, synova partnerka a pak máme 3 zaměstnance. Takže jsme rodinná farma se 3 zaměstnanci.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Starám se o to kompletně sám. Rodiče už jsou starý. Maximálně mi přijdou vypomocť kamarádi.“

Pan Havlíček z Koněprus

„Ne, jenom rodina. Když potřebuji pomoc, tak přijdou sousedi anebo kamarádi. Jinak se snažíme vše dělat se synem sami.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Celá rodina už teďko, co děláme 10 let vlastně provozujeme bourárnu masa, takže nám chodí pomáhat i vlastně sestřenice, teta a tak. Měli jsme 1 zaměstnance celý léta a teď už máme 2,

zaměstnali jsme i řezníka, protože stavíme větší bourárnu. Takže jsme rodinná farma se dvěma zaměstnanci. “

Pan Kolář z Karlštejna

„Rodina a máme tu zaměstnanou jednu dívku, která se stará o koně. “

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Hospodaří tu rodina a máme i zaměstnance. Takže ano, jsme rodinná farma. “

Pan Linhart z Hatí

„Ano rodinná a máme 5 zaměstnanců. “

3. Chcete v tradici pokračovat a předat podnik v budoucnu svým dětem?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„To teď děláme a pak uvidíme. “

Pan Holeček z Cerhovic

„Tak to bych byl asi rád. Každopádně malému jsou teď dva roky. Takže rozhodně nevím, jak to dopadne. Asi vnucovat mu to nebudu. Uvidíme na celkový vývoj situace, protože mám nějaký plán na rozvoj, na zlepšení, tak uvidíme, jak to celé dopadne, jak se mi to bude dařit, protože dnes je to bohužel hodně o financích. “

Pan Havlíček z Koněprus

„No mám to ještě já teda, ale chtěl bych. Nevím no, vypadá to, že by syn měl o to zájem, že by to dělal při práci stejně jako já. Ale nevím no, ale chtěl bych, aby pokračoval. “

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Tak to bychom rádi, když bude zájem. “

Pan Kolář z Karlštejna

„No tak chtěl bych no, asi tomu zeťákovi. No teď už mi roste vnuk, tak třeba ten, ještě je sice malý, ale tak uvidíme no. “

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„To určitě, to je jediný hlavní důvod, proč to dělám. Já to mám rád, je to srdeční záležitost. Cílem je se o to dobře starat a předat do další generaci.“

Pan Linhart z Hatí

„Před třemi roky jsem tu farmu předal synovi. Mám dvě malé vmičky, které to tu jednou převezmou.“

4. Co si myslíte, že je Vaší největší výhodou, jakožto rodinného podniku?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Tak je to výhoda i nevýhoda. Samozřejmě v té rodině, a to asi zná každý z rodiny, musí se ty vztahy nějakým způsobem držet tak, aby se úplně nezbortily a o to je to složitější, když je to ještě při podnikání, takže o to je to větší diplomatická práce. Na druhou stranu v té rodině je určitá vzájemná důvěra, že člověk ví, že i ti další v rodině to chtějí dělat, aby to bylo dobře. Je to prostě to specifikum rodinného podniku, rodinné farmy. Na jedné straně, skutečně musíte dbát o ty mezilidské vztahy. Není to tak, že si stoprocentně prosadíte svou, ale musíte vycházet z toho jaké mají záměry i ti ostatní. Na druhé straně můžete spíš důvěřovat jako v tom, že ten záměr a chuť to udělat mají...“

Pan Holeček z Cerhovic

„Tak asi jediná výhoda pro mě byla ta, že máme rodinný pozemky. Není jich moc, asi 20 hektarů, z toho já teďko 15 obdělávám a druhá výhoda je zázemí v tom, že máme rodinný statek. Já to podědil po prarodičích. A mám tady zázemí, mám budovy oproti jiným. Nedokážu si představit, kdybych tohle to začal dělat na zelené louce a neměl zázemí, pro balíky nebo pro nějaký ten dobytek, nebo třeba vlastní studnu a takové věci... Takže to vidím jako výhodu, ale zároveň je to limitující jak lokalitou, tak tím, že ty budovy někdo postavil před 100 lety, tak jsou nevhodný pro účely, pro které bych je potřeboval. Takže tam je potřeba nákladné rekonstrukce. Nějak částečně jsem to opravil, aby se to dalo využívat třeba na uskladnění balíků nebo strojů.“

Pan Havlíček z Koněprus

„No tak o tom jsem nikdy nepřemýšlel. Tak hlavně, že se můžu spolehnout na to, že, co chceme udělat, tak to udělám, buď sám nebo mi pomůže syn a nemusíme se na někoho spoléhat.“

Pan Procházka – Statek u Procházků

„Největší výhodou je asi ta svoboda a zastupitelnost. A to že se může jeden na druhého spolehnout.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Tak bezesporu je to rozhodování, že člověk je svým pánem a ta volnost. Já jsem předtím dělal v družstvu. Jo, takže jsem přešel ze zemědělského družstva do toho soukromého. Už tisíckrát jsem chtěl skončit, ale zase na druhou stranu si vždycky vzpomenu na to, když jsme byli v tom družstvu, když jste nemohla dělat, co jste chtěla a byla jste v rukou jiných vedoucích a vlivů. A tady prostě to, co se vám povede, tak z toho můžete mít radost a to, co se vám nepovede, tak bohužel je to váš problém. Je to na vás no. Takže to je neocenitelný ta svoboda. I když bych řekl, že ta svoboda se teď ztrácí, díky byrokracii, která tu svobodu silně omezuje.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Jo tak výhodu vidím to, že máme tu určitou historii, že naši rodinu tu všichni znají, máme tu dobrou pověst. Máme tu v okolí spoustu pozemků, polí a lesů a dobytka. Nejsme pod tlakem nějakých investorů, protože ty pozemky jsou naše. Pak spoustu věcí si tu děláme sami. Jsme tu svobodní a nejsme na nikom závislí. Jsme i v blízkosti Prahy, takže máme i dost zákazníků. A další výhoda je to, že máme skvělý tým tady, skvělé zaměstnance. Snažíme se i využívat moderní technologie - roboty a ušetřit si tak spoustu práce.“

Pan Linhart z Hatí

*„Jak říká můj syn, je to práce ve dne v noci. Máme tu ty roboty a kamery, takže syn to má doma a vše vidí a když se něco stane, tak sem běží no. Je to práce na 24 hodin denně.“
(smích)*

5. Slouží toto hospodaření jako váš hlavní zdroj příjmu? Jsou výdělky z farmy dostačující na živobytí, nebo máte ještě jinou práci k tomu?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Jako hlavní zdroj příjmu nám to slouží. Na živobytí jako samozřejmě...ale teď máte jiné investice, takže do toho musíte počítat to, že aby se ten podnik rozvíjel, musíte investovat dostatek prostředků. A to je specifikum toho rodinného podniku, že si radši miň vyplatíte na mzdách. Protože nepotřebujete kumulovat tolik a ty peníze věnujete podniku. Já třeba ještě dělám starostu neuvolněného, takže z toho taky nějaký příjem mám. Manželka ta chodí

do práce, takže ta má příjem taky. Takže samozřejmě by se dalo říct, že máme diverzifikované příjmy, že máme i nějaké příjmy z jiných činností než jen ze zemědělství.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Ne, mám normálně práci, kde si vydělávám víc než v samotném zemědělství. Vydělané peníze se snažím investovat do hospodářství.“

Pan Havlíček z Koněprus

„Chodím na půl úvazku do práce a dělám na obci. Dělal jsem 8 let starostu. Teďko dělám místostarostu. Je to teda větší část mého výdělku, ale myslím si, že bych se neuživil.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Ano, jako hlavní zdroj. Výdělky jsou dostačující.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Ano, je to můj hlavní příjem.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Ne, mám ještě zaměstnání. Do toho statku musí člověk hodně investovat.“

Pan Linhart z Hatí

„Ano žíví nás jen naše farma.“

6. Pobíráte nějaké dotační tituly, popř. jaké? Do jaké míry jste schopní si dotace sami zařídit?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Jo, taky když začneme s těmi provozními dotacemi, tak tam vlastně pobíráme dotace, tak jak jsou na zemědělskou půdu. Pobíráme dotace ty základní, na ošetřování travních porostů, například i na dojnice, na ekologické zemědělství, ty pobírá syn. Takže více méně ten základ těch dotací, ty provozní zjednodušeně řečeno, tak ty si vyřizujeme sami. Pak ještě využíváme investiční dotace. Využívali jsme třeba dotace pro mladého začínajícího zemědělce. U investičních dotací, tak tam si spíš ty projekty necháváme zpracovávat poradcem nebo někým, kdo se tím žíví. My mu dáme podklady a oni to zpracují.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Na stavby vůbec, jenom na polnosti. Chtěl jsem třeba využít na mladého zemědělce na to neměl nárok, když jsem začínal. Ale ta dotace je tak strašně složitá a komplikovaná a potřeboval bych k tomu minimálně 2 - 3 lidi ohledně úředničiny, abych to vůbec dostal, takže jsem to vzdal, protože musím říct, že z mého pohledu zemědělství pro mladého začínajícího člověka, který začne úplně od 0 je nemožné. Já jsem měl aspoň ten statek a 3 hektary... Takže pobírám jen dotace na plochu, a to se snažím zařizovat sám. Dostal jsem i dotaci na stroj, a to jsem řešil pomocí Místní akční skupiny, tam bylo příliš mnoho byrokracie, tak jsem si nechal pomoc.“

Pan Havlíček z Koněprus

„No tak pobíráme klasický dotace, SAPS a takový ty základní. A pak využívám program rozvoje venkova. Kde využil MASKu Karlštejsko dvakrát. A v současné době dvakrát program rozvoje venkova. Jednou se mi to povedlo a teď žádám znovu, takže uvidíme jak to dopadne. Podání žádosti zvládneme přes Portál farmáře sami. Ale vyplnění žádosti ne, to nám pomáhá většinou někdo.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Momentálně pobíráme základní platbu na půdu. Před třemi roky jsme žádali PRV na 2 stroje na sklizeň píce - shrnovač a na sekačku. Ale to byla investice do milionu a získali jsme 300 000 po těch všech peripetiích, který se musí dokládat, tak bychom asi do toho už nešli. A na to jsme měli firmu. Loni jsme získali od PGRLF dotaci na provoz - potravinář. Takže jsme si vzali obratem úvěr 2 miliony, z toho milion vlastně nám zaplatil PGRLF. Tak to byla jedna z nejlepších asi dotací. No a tady to už stavíme bez dotací, to už jsme do toho nechtěli jít, takže teďko žádáme úvěr o 10 milionů na dodělání, a to děláme bez dotace. Už na to nemáme nějak síly, takže radši budeme dělat dýl rukama, než se zavazovat...“

Pan Kolář z Karlštejna

„Tak já pobírám tituly ty základní. BISS, ANC, AEKO. A zařizujeme si je sami. Teda jednu máme z PRV na bourárnu, tu jsme získali. Sami jsme si o ni žádali. Ale ty investice jsou pro nás problém no.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Máme ty základní. A jednou jsme žádali na projekt. A pak dotace na ty úrokové sazby (PGRLF). Na ten projekt jsme měli firmu, protože to bylo složitější a bylo tam spousta podmínek a tak. Jinak si o dotace žádáme sami“

Pan Linhart z Hatí

„Jo ty základní no, ale to zařizuje syn sám. Občas něco z toho programu pro Rozvoj venkova, třeba na ty roboty, ale to si všechno zařizujeme sami.“

7. A naopak, které byste chtěli pobírat, ale z nějakého důvodu (čas, peníze, byrokracie) na ně nedosáhnete?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„V současné době nejsou žádné dotace, které by byly nedostupné. Je to jen otázka toho, jak člověk má připravené zdroje to předfinancovat. Z nabídky dotací, drtivá většina, pokud ten podnik směřuje někam, nebo má to směřování které odpovídá podmínkám, které má splnit, tak jsou dotace relativně dostupné. Nevím o žádných. Jsou třeba dotace, které jsou z Místních akčních skupin, což jsou například komunitně vedený rozvoj v místě. Což si myslím, že pro ty menší podniky a rodinný speciálně, je dobrý zdroj, na který si spíš sáhne a má pro něj větší význam než pro ty jiné podniky. Byly některý z těch národních, který jsou z těch českých peněz, ale tam teďka dojde ke zrušení, takže to je celkem o ničem.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Dotace, na které nedosáhnou, se týkají jakýkoliv větších projektů. Ať už bych chtěl rekonstruovat chlév. A když bych chtěl třeba postavit novou střechu, nebo něco většího, tak to není reálný. V mém konkrétním případě, není reálné dostat dotaci na cokoli nad milion korun. Další věc je, že ty dotace jsou postavený tak, že vlastně nejdříve jsem musel zaplatit za ten stát všechno sám. A druhá věc je, že i během té doby, kdy se na dotaci čeká, tak se můžou změnit podmínky, nebo se udělá něco trošičku jinak, nebo prostě se zjistí během projektu, že to prostě není tak jak to má být a pak ty peníze nedostanete...“

Pan Havlíček z Koněprus

„Většinou jsme všechny dotace, o které jsme žádali, získali. My nic nezpracováváme, takže nepotřebujeme ani žádné jiné čerpat.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Jak jsme řekli, teďka jsme mohli žádat o dotaci na provoz z Programu rozvoje venkova, ale nešli jsme do toho z důvodu, že oni dávají jenom 30 %. A jenom z uznatelných položek a ještě bychom museli dělat výběrové řízení. A tím, že jsme si podobným procesem prošli v té malé dotaci na ty 2 stroje tak jsme do toho nešli. I když by třeba ty peníze byly dobrý, troufám si říct, že bychom dosáhli třeba na 2 miliony, ale za jakou cenu?...Ještě jsme chtěli dotaci na bourárnu. Ale já to pak zrušil. Protože jsme začali stavět a oni nám ji schválili, ale neměli jsme půl milionu na tu stavbu, protože v té době jsme ještě pořizovali nějaké věci...“

Pan Kolář z Karlštejna

„No víceméně skoro nevyužíváme ten program rozvoje venkova a teda takový ty nadstavbový nebo ty investiční dotace. Teda na až na tu jednu, co máme na bourárnu. Ty investice jsou pro nás problém. Tyhle dotace musíte nejdřív zařadit a pak vám je zpětně proplatí. A pro nás jsou takovéhle větší investice problém. V tomhle mají asi výhodu ty větší podniky, pro ně finance nejsou problém, a navíc na to mají lidi, kteří se jim o dotace starají. Já si nemohu dovolit najmout lidi, aby se mi o dotace starali. Myslím si, že by ten systém mohl být trochu zjednodušený.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Tak některé ty dotace jsou složité, mají komplikované podmínky a mám pocit, že pak ztrácíme tu svobodu. Tam třeba u těch investičních dotací musíte udělat výběrové řízení a musíte vybrat tu nejlevnější variantu, ale ta třeba nesplňuje Vaše osobní kritéria a tam mám pocit, že pak člověk ztrácí tu svobodu. Nebo třeba během stavby se změni kritéria té dotace, a to je další problém. To si myslí, že tam by šlo spoustu věcí udělat jinak no. Jak jsem říkal, my se snažíme být nezávislí a dělat si všechno sami.“

Pan Linhart z Hatí

„Asi všechny jsou pro nás dostupné.“

- 8. Myslíte si, že stát dostatečně podporuje rodinné zemědělské podniky, nebo jim spíše jejich činnost příliš ztěžuje různými kontrolami a byrokracií?**

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Tak ta kontrola a ta byrokracie asi jde napříč všemi podnikatelskými subjekty, jak jsou. Ale je pravda, že u těch menších a rodinných podniků je to největší zatížení. Protože stát po nás chce plný rozsah těch administrativních povinností, takže je musíte zvládat i při těch činnostech, které děláte. Což jsem přesvědčen, že by se nemuselo v takovém rozsahu požadovat u těch menších podniků a tak dále. Co se týká té speciální podpory, tak tam stát teď do současné doby nějakou speciální podporu nedělal. Je snaha, aby byl zákonem definován pojem rodinný podnik/farma. Různé státy to mají, Američani, Rakušáci, Slováci to teďka udělali nově. Protože jsou věci, které se v rámci toho rodinného podniku mohou řešit jinak než běžně u klasického podniku. Takže to by třeba jedna z pomoci mohla být, že by se třeba něco takového do té legislativy dostalo a podle toho by se postupovalo.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Tak ta byrokracie je určitě problém. Byrokracie je obrovská za mě. Já třeba nemám úplně možnost, ale spousta mých známých mi říkalo, že měli možnost zjistit, jak se to řeší v Rakousku, kde přijde člověk ze SZIFu do rakouské farmy a tam s nimi vyřeší všechno na místě poradí, co a jak mají udělat. Poradí jim, aby ten dotační titul získali, nebo aby ho dostali a oni nikam nemusí jezdit. Tady u nás to je opak.“

Pan Havlíček z Koněprus

„No tak s tou byrokracií to je šílený, to máte pravdu, protože furt něco se musí vyplňovat. No jako já mám jiné starosti, než abych vyplňoval papíry a všechny evidence, protože to děláme po práci.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Jako asi podporuje, ale zbytečně ji komplikuje v rámci té podpory, tak vznikají komplikace. Takže ta podpora tam určitě je. Takže ten kdo, žádá o svou podporu, tak holt o to to má těžší v podstatě. No ale jako ty dotace za to stojí...“

Pan Kolář z Karlštejna

„Ta byrokracie samozřejmě roste, tam by se mělo na to dát pozor. Jo, to je problém těch malých firem, velké podniky na to mají svoje lidi. Já jsem teďka přišel domů, a ještě jdu vyřídit nějaké papíry pro SZIF. Pak si myslím, jak jsem vám už říkal, že je to otázka politická. Myslím si osobně, že by ta podpora měla být větší, spíš by měla být větší z hlediska toho, jak se diskutují ty ceny potravin, že? Jsem jednoznačně přesvědčený o tom, že by měla být zvýšená

konkurenceschopnost víc těch malých prodejců ze dvora. Pokud to bude takhle, tak to pořád budou ty potraviny drahé pro lidi. Jo jako konkurence prostě nebude, to je úplně jednoznačný. Málokdo to vidí, potřebovalo by to těm lidem udělat osvětu.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Já myslím, že komplikovaný. Já se snažím, aby farma byla soběstačná a nebyli jsem závislí na podpoře státu. Snažím se, aby když jeden rok nedostaneme dotace, tak abychom to zvládli. Například tento rok jsme ještě peníze fyzicky nedostali a nikdo neví, kdy je dostaneme. Proto je důležité být na to připravený a fungovat i bez pomoci. Já myslím, že stát podporuje farmy dostatečně. Škoda, že nejsou víc podporované rodinné farmy. Možná i proto se moc mladých lidí nehrne do zemědělství. Všichni se v dnešní době zajímají o to, co jedí, ale nikdo už nejde a nezkusí si hospodařit. Já osobně bych uvítal větší spolupráci se školami a univerzitami a víc to propagoval a nalákal tak mladé lidi do zemědělství.“

Pan Linhart z Hatí

„Ta podpora se trochu zlepšila, jak zavedli tu dotaci na těch prvních 150 hektarů. Ted se to ale těm velkým farmám nelíbí. Tak snad vláda zas neustoupí a nesebere nám tu dotaci. Jinak tu byrokracii to už jsem zmiňoval, ta je obrovská no.“

9. Myslíte si, že se v Berounském regionu nachází dostatek příležitostí pro rozvoj Vaší farmy? Popřípadě jaké? A do jaké míry je využíváte?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Jo, myslím si, že se tu nachází dostatek příležitostí. Myslím, že speciálně pro ty, co dělají mléko. Produkci mléka se zabývá jen pár farmářů, dá se to spočítat na prstech jedné ruky. Takže je tu dostatek prostoru ho právě nabízet tím přímým prodejem a zpracováním, kde je o to docela, a zvláště v tom Berounském regionu, zájem. Berounský region je docela finančně saturovaný, že ti lidé, kteří tady žijí, jsou na tom relativně finančně, si myslím, dobře v porovnání s Českou republikou, tak asi jedni z nejlepších po Praze. Berounský region vychází v těch statistikách jako nejlépe hodnocená oblast. Takže ty příležitosti tu jsou. Zatím co jsme si zkusili anebo zemědělci, co známe, co to zkusili, tak vesměs na tom trhu našli místo a docela i uplatnění bez toho, aby s tím měli problémy. Na rozdíl od toho, co máme povědomí od jiných regionů, kde třeba s tím musí daleko dojíždět, vyvážet. Ti mají větší problémy. Tady v tom Berounském regionu je to prakticky na místě a ty lidi si pro to rádi přijdou.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Musím říct, že ne, že podle mě jsme tady dost průmyslová část, hlavně díky dálnici. Takže tady zaprvé je velký zábor půdy a tím pádem je tu hodně postavených firem. Díky tomu chybí zemědělská půda. To je jedna věc, ale ať už to jsou trhy, dejme tomu, nebo drobní odběratelé, kteří by třeba měli zájem, nebo o nějaký už ty finální produkty....třeba dejme tomu o čtvrtku krávy, tak si myslím, že tady jako jich moc není, protože ten trh je celkem přesycený právě díky tomu, že tady všechno máme, že jsme tady dost dobře situovaní díky dálnici a díky obchodním centrům. Takže když řeknu někomu, že chci například 300 korun za kilo hovězího, tak mi řekne, že v Kauflandu v akci je za 120 a to mi to prostě nedá. Trošku se to zlepšuje, už lidi koukají na tu kvalitu. Mám nějakou klientelu, která ode mě chce třeba to hovězí, nebo i to seno. Protože vidí, že se o tu louku starám, že prostě to seno je hezký, dobrý. Ale zase bohužel je i krize, lidi honí peníze nechtějí tolik dávat. Jako já se trošku snažím tu cenu, držet na původní úrovni a nezvýšit ji, i když ty vstupy, prvotní náklady, jsou prostě o dost vyšší, no. Takže za mě těch příležitostí na tom Berounsku, není to úplně hodně.“

Pan Havlíček z Koněprus

„Tady určitě je, ale já to nevyužívám. My prodáváme teda ze dvora brambory většinou a to si lidi jezdí ke mně domů, takže jako jo to už mám tak naučený lidi. A když zabijeme prase, tak si pro něj taky přijedou a farmu. Já jako nikam dál nemusím, jako nejezdím, ale všechno zatím všechno prodám z farmy a obilí teda něco do výkupu něco prodám jako z farmy.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Tak my jsme v té asociaci pod Berounem. Tak nějakým způsobem se rozvíjíme tady a vlastně ani se nechceme nějak rozvíjet do města. Nevím, jestli to dobře chápu tu otázku. Třeba s tím masem, tak všechno prodáme tady odsud. Dovoz by byl pro nás v podstatě zátěž. Můžeme ho dovést někam, ale nemůžu prodávat do Prahy lepší maso, nějaký steakový a pak těm lidem tady bude chybět zase, tam bych opravdu dal sice dráž, ale pak když mým odběratelům nedám maso, tak přestanou chodit.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Já myslím, že jo. Tady je právě jako dobrá ta blízkost té Prahy. Protože třeba co se týče našeho prodeje masa ze dvoru, tak na tom to jednoznačně vidím. Ty lidi o to mají zájem, jezdí sem i

z Prahy. Takové rodinná farma, prodej ze dvora ať je to cokoliv. Nemusíme to nikam dovážet jako můj známý, ty lidi si sem pro to jezdí i ty ceny tu jsou jiné, jak jsme u té Prahy.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Já myslím, že určitě. Beroun je krásné město, blízko Prahy. Lidi tu mají o naše výrobky zájem, mají zájem koupit kvalitní maso a vajíčka. Jezdí si k nám až z Prahy, takže to je super.“

Pan Linhart z Hatí

„No já myslím že jo. Máme tu vlastní pole a nějaké máme v pronájmu. Lidi si k nám pro to mléko chodí no.“

10. Jaké jsou nejzávažnější problémy provázející Vás v tomto podnikání?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Tak hlavně počasí, a to člověk musí brát tak jak to je. Musí se vždy počítat s tou horší variantou než s tou lepší. Ty problémy jsou většinou s nějakým plněním podmínek, legislativy, která v mnoha případech si myslíme jde zbytečně nad rámec toho, co by se mělo vůbec a bylo nutný vůbec požadovat. To je věc, která docela komplikuje život. No to asi bude to nejdůležitější.“

Pan Holeček z Cerhovic

„Tak tady bohužel teda jako finance, no opravdu musím říct, že je to neuvěřitelný. Je to prostě o tom financování, ale jako fakt strašně moc. Já mám spoustu plánů spoustu vizí, který bych tady dokázal realizovat na to hospodářství, ale prostě mi to blokují ty finance. Já tady mám krásný chlív, z 19. století postavený a samozřejmě historicky špatně. Měl jsem v plánu tady právě udělat třeba koňský boxy, kde bych měl clientský koně. Ať už svoje, to už je úplně jedno. A prostě bohužel jsou nějaký normy a tak dále, takže prostě by to stálo spoustu peněz. Jsem odhadoval před 5 lety asi milion korun. Prostě je nemám, takže, to je další věc, že ty budovy jsou teda starý, je tam původní střecha, takže je potřeba udělat nová, ale nejsou na to peníze. Takže pro mě to je limit, jinak finance bohužel na čerpání dotací, jak jsme se bavili v tom větším množství zatím je problematický, slušně řečeno. A je to vlastně koloběh takový. Pak teda jakoby čas, protože tím, že ještě chodím do další práce a samozřejmě nějakým způsobem mám rodinu...“

Pan Havlíček z Koněprus

„Mě jako nejvíc trápí cena nafty, postřiků, prášků a takový věci toto asi. To opět vylitlo... to jsou největší položky.“

Pan Procházka – Statek u Procházků

„Asi to, že není voda. A situace na trhu s obilím. Jediný, co se prodalo, tak byla řepka a pšenice. Prý to už nemá žádnou hodnotu...pšenice... mi řekli. Teďko nám shořely 4 ha pšenice a pojišťovna nám dala průměrnou cenu, a to byla ta průměrná, co byla před měsícem 3800 průměrná cena pšenice. Takže vlastně ani teďko neprodáváme, protože už to ani nemá cenu. Tak čekáme, co bude.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Já si myslím, že největší problém těch soukromých farem, který nemají vlastní půdy, je otázka toho pachtu. No udržet ten pacht. Jo, tam to všechno začíná, že jo?“

No tak je problém, protože jste pořád v ohrožení, že někdo přijde a přeplatí vás. To pachtovné by mělo mít nějakou hranici. Nemůžu si jen tak pronajímat pole za nesmyslné peníze, to pak budu na tom prodělávat, že jo. No ale když jim nedáte tu částku, tak jsou lidi, kterým to zase dají, takže je to furt v ohrožení. No a druhá věc je což jak jsem Vám říkal je ta byrokracie. No a ještě si myslím, že by se měla zvýšit podpora menších farem. A osvěta mezi lidmi, aby věděli, jak jsou malé farmy důležité.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Jo tak asi ta cenová politika komodit. Tam je to teď dost složité a díky tomu je dost složité vymyslet nějaký podnikatelský plán, když ty ceny skáčou nahoru a dolů. Ale i to, jak se změnila cena vajec od doby, co je prodáváme, to je taky skok, ale je to vidět i u toho masa, které prodáváme.“

Pan Linhart z Hatí

„Tak to už jsem Vám říkal, ty začátky byly velmi krušné. Několikrát jsme to chtěli vzdát, třeba když nám mlékárna přestala platit, s tou jsme si taky užili své. Nebo ty věčné kontroly. Jednou tu byla kontrola z veteriny a začali mi kontrolovat pleníbu krav a zkoumali jejich DNA a zjistili, že tele není mámy a tohle se tady řešilo, a to je furt něco no. Pak jak tu máme ty roboty na dojení, tak s tím jsou taky pořád nějaké problémy, takže když ráno přijdeme do práce

tak první, co řešíme je mléko a pak až to okolo. Jelikož tu jsou jílovité a kamenité půdy, tak bychom se tu rostlinkou ani neuživilí“

11. Jak se Vám daří rozvíjet vaši farmu? Co se Vám za poslední roky povedlo?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Za poslední roky jsme přešli například k tomu zpracování, teď jsou to zhruba 4 roky. Ono to chvíli trvá, než se to člověk naučí, ale tak to se ukázalo jako dobrá cesta. Dcera teď dokončuje rekonstrukci takového venkovského bydlení pro agroturistiku. Věříme tomu, že o to bude zájem, to jsou ty příležitosti. Protože v Berounském okrese prakticky to ubytování není, téměř vůbec. Až na jednotlivé výjimky, tady nemáte něco, co by tu existovalo, a přitom těch turistických aktiv je tu hodně. Věříme tomu, až se to přes Facebook a různé ty sítě dá do povědomí, tak že by o to mohl být zájem. Tak to je jeden zdroj podnikání. A docela se ukázalo jako dobrá cesta těch příležitostí, a to je práce dcery, a to že dělá ty příměstské tábory na farmě, a to je o to obrovský zájem. Myslím si, že je to dobrá podnikatelská příležitost na jedné straně a na druhé i pro ty rodiče a děti, který tam ty děti dávají, že je to pro ně zajímavý způsob trávení času. Což ukazuje, že se i vracejí anebo si to znovu zopakují a příští rok chtějí jít znova a tak.“

Pan Holeček z Cerhovic

„No za poslední rok jsem právě financoval ty stroje. A v příštím roce se chci zaměřit na welfare - zvířata, protože tady mám nějaké mezery, který bych chtěl, řekněme vylepšit, aby to bylo příjemnější, ať už to je jakoby rozšíření pastviny nebo třeba zlepšení přístupových cest.“

Pan Havlíček z Koněprus

„Halu jsme postavili, no je jenom oblouková plachtová. Koupili jsme nový lis, kombajn, nahrabovačku. Teď se snažím v současné době, abychom dali dohromady nový strojový park, aby byl v dobrém stavu, když to budou předávat synovi.“

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Tak stavíme bourárnu. Tak maso je asi teďko pro nás tak jako stěžejní to dotáhnout do finále a vlastně to už se tím zabýváme 10 let. No a do budoucna máme v plánu porážet i třeba okolním zemědělcům, akorát, že jich tady v okolí moc není, co něco chová. Takže vlastně tady tu službu

rozšiřujeme, protože tady v okolí nic není, nejbližší jsou tady 20 km. Nemáme zájem kupovat, vykupovat jako od cizích lidí dobytek a prasata, ale budeme chtít porážet a baličkovat.“

Pan Kolář z Karlštejna

„Asi to, že jsme dostali nápad a postavili bourárnu, to nás drží nad vodou. Daří se nám udržet hektary, a to ustájení koní se nám daří.“

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„No tak zmínil bych třeba naše lesy, které jsou teďka stabilizovaný a jsou i součástí Českého krasu a národní přírodní rezervace, tam spolupracujeme se státem a daří se nám. Pak jak jsem říkal, snažíme se farmu modernizovat. Máme tu skvělý tým pracovníků. Daří se nám i ty vejce a maso prodávat. A snažíme se v tom podnikání dál posouvat. A snažíme se inspirovat i v zahraničí a využívat i jejich zkušenosti.“

Pan Linhart z Hatí

„No tak snažíme se modernizovat. Stavíme bourárnu. Děláme si směs sami po všech těch zkušenostech. Občas sem někdo přijde s dětma se podívat, tak se snažíme jim ukázat co a jak.“

12. Jaká je podle Vás role farmáře na vesnici, jak může farmář a jeho rodinná farma přispívat k rozvoji venkova? Jak se to konkrétně daří Vám? Na co jste hrdí?

Pan Stehlík – Farma Stehlík

„Když to budu vztahovat k té naší situaci, tak je pravda, že když se někde v té vesnici otevře prodejní místo, tak jak my to děláme, tak se na to nabalí další zájemci, kteří by tam něco prodávali. Takže třeba my na tom prodejním místě na farmě, tak dvakrát týdně tam probíhá prodej chleba tady vyráběného v Chodouni, žitného a kváskového. Takže to má dneska už svoje zákazníky, že tam opravdu dvakrát týdně jdou koupit. Ten chleba není úplně laciný, a přesto to jde na odbyt, protože vidí, že je to skutečně dělaný ručně, doma. Občas se nám podaří několikrát do roka udělat jarmark, kde se přitáhnou další prodejci, kteří obohatí to, že si tu lidi koupí maso a tak dále. Takže to určitě pro ten samotný jako takový život té vesnice vliv má, má to na ně dopad v tom pozitivním slova smyslu, že zkrátka ty možnosti lidé několikrát do roka mají anebo je tam mají pravidelně jako je tady. Má to teda i ty negativní, jako že se zvýší pohyb aut a doprava a takovéhle, ale to tak je, a s tím nic neuděláme. Věříme tomu, že v rámci toho agro-ubytování budou lidi od jímud a zjistí, že je to tady dobré místo a večer si zajdou

do hospody. Ta hospoda v Chodouni funguje docela na slušné úrovni, není to žádný hotel Pub, ale je to venkovská hospoda pro to, aby si tam šli sednout a udělali tam nějakou tržbu si myslíme, že to může fungovat. Když se potom dělají různé akce, tak to povědomí o té obci přitáhne lidi i na jiné akce, které se tady dělají. “

Pan Holeček z Cerhovic

„Jsem v zastupitelstvu a mám nějakým způsobem přehled o dění ve vesnici a tím, že tady plánuju pořád žít, tak se snažím, aby se nějaký způsobem věci zlepšovaly. Zapojuju se do aktivit obce, pomáhám jim, v případě potřeby i poskytuju své stroje a snažím se pomáhat a angažovat. “

Pan Havlíček z Koněprus

„Já jsem byl vlastně starosta, a když bylo něco potřeba, tak jsem vzal svou techniku a použil jsem jí na rozvoj obce. Povedlo se nám udělat kanalizaci, vodovod. Prostě když je něco potřeba, tak rád pomůžu. “

Pan Procházka – Statek u Procházek

„Nevím, jestli přispíváme k rozvoji, ale udržování nějakých tradic určitě přispíváme, no. Ted' se tady bráníme ledasčemu, že jo... Jsou tady stížnosti na husy a na kohouty a na mouchy. Takže tím udržujeme ten ráz té vesnice (smích). Agroturismus asi taky. Jezdí k nám třeba od Příbrami a z Říčan od Prahy. “

Pan Kolář z Karlštejna

„Tak já myslím, že my jsme k tomu rozvoji venkova začali přispívat už od samého počátku. Měli jsme třeba problém s tím, že nám lidi chodí a jezdí po polích. Tak jsme udělali s obcí cestu, část jsme neobdělávali a časem došlo i k výsadbě stromů. A tím jsme zabránili škodám v porostech, které nám turisté tady na Karlštejnsku způsobovali. Prostě se snažíme s obcí spolupracovat, ted' řešíme odpady, zbytky trav a jejich kompostování. Obecně se dá říct teda, že spolupracujeme s tou obcí, že se podílíme na různých akcích a projektech. “

Pan Duras – Velkostatek Tetín s.r.o.

„Jak jsem říkal, máme tu dlouhou historii, lidi nás tu znají a máme tu dobrou pověst. Obec velmi dobře znám a máme tu skvělé vztahy. Respektujeme se tu. Lidi vidí, jak se tu staráme o ty pole a lesy, a že se fakt snažíme. S obcí spolupracujeme a navzájem si vypomáháme. Spolupracujeme i se školou a školou, chodí sem děti a snažíme se je naučit, jak hospodařit

a jak se chovat k přírodě. Spolupracujeme i s církví, podporujeme pouť a pořádáme trhy a spolupracujeme i s městem Beroun. “

Pan Linhart z Hatí

„Jo snažíme se obci pomáhat, když je potřeba tak jedeme traktorem a pomůžeme jim. Tak bydlíme tady, tak se snažíme pomáhat, třeba na čarodějnice jim půjčíme stroje, a tak no. “

5.1.1 Shrnutí výsledků rozhovorů

K rozhovorům bylo osloveno několik farmářů z Berounského regionu. K naší práci bylo vybráno 7 rozhovorů s farmáři. Každý zemědělec se zaměřuje na jinou oblast zemědělství. Námí oslovení farmáři se převážně zaměřují na živočišnou výrobu. Pan Stehlík se zaměřuje převážně na živočišnou výrobu, a to především na dojnice a mléčné výrobky. Pan Procházka se také zaměřuje na živočišnou výrobu, ale na produkci masa, stejně jako Velkostatek Tetín. Přímo na rostlinnou produkci se nikdo z námí oslovených farmářů nezaměřuje.

Co spojuje naše oslovené farmáře je to, že všichni začali či obnovili své hospodářství po roce 1989, tedy po pádu komunistického režimu. Po této události byl navrácen znárodněný či zkonfiskovaný majetek bývalým vlastníkům. Tedy i námí osloveným zemědělcům. Dotázaní se shodují i v otázce, zda se dá označit jejich farma za rodinnou. Všichni dotázaní odpověděli, že ano, že na farmě hospodařili i jejich předci, či začali oni sami a na chodu hospodářství se podílejí jen členové rodiny a chodí jim vypomáhat kamarádi a sousedi. Můžeme si všimnout, že u větších rodinných podniků, jako je například Farma Stehlík, Statek u Procházek, Velkostatek Tetín či u pana Linharta, kromě rodiny jim s farmou vypomáhají i zaměstnanci. Pan Procházka si například najal i řezníka, staví větší bourárnu masa a řezník se mu hodí. Pan Kolář z Karlštejna má zase na pomoc brigádnici, která se mu stará o koně.

Na otázku, zda by v tradici rodinné farmy chtěli pokračovat a předat farmu svým dětem, se všichni dotázaní shodují, že by byli rádi, kdyby si jejich odkaz jejich děti převzaly a pokračovaly v tradici. U některých se tak už děje. Například v rodině pana Stehlíka, který už část polností předal synovi, který se o ně stará. Pan Linhart už celou farmu předal synovi a jeho rodině a doufá, že to pak převezmou zase jeho děti. Pan Havlíček se svěřil, že syn se o to zajímá a pomáhá mu s farmou a zatím to vypadá, že syn bude pokračovat.

Co se týká financí, lze si všimnout, že větší farmy, Farma Stehlík, Statek u Procházek, pan Kolář z Karlštejna či pan Linhart z Hatí, se shodli, že výdělky jsou pro ně dostačující a dá se tím uživit. Menší podniky jako je pan Havlíček či pan Holeček, tak ti se naopak shodují

v tom, že výdělků z jejich podnikání v zemědělství nejsou dostačující a mají ještě vedlejší práci, která je živí. I pan Duras z Velkostatku Tetín přiznal, že má ještě jedno zaměstnání. Vysvětluje to tím, že do farmy se musí hodně investovat, proto je další příjem důležitý.

Na otázku, jaké dotace využívají odpovídali dotázaní velmi stroze. Všichni dotázaní využívají základní dotace na plochu. Dříve se dotace jmenovala SAPS a pod touto zkratkou ji dodnes zná většina z nás, dnes se již jmenuje BISS. Tuto základní platbu na plochu si farmáři dokážou sami zařídit přes Portál farmáře. Poskytuje ji Státní zemědělský intervenční fond, který má regionální pobočky po celé České republice a farmáři mají možnost tyto pobočky navštívit a požádat je o radu, pokud si s něčím nejsou jisti. Co se týká investičních dotací v rámci Programu rozvoje venkova, tak tam si dotázaní taky žádali či žádají, kromě pana Holečka, který tyto dotace nevyužívá, stejně jako pan Duras z Tetína, který žádal jen jednou. Dotázaní přiznali, že u PRV nežadají sami, ale nechávají si radit od odborníků či využívají služby Místních akčních skupin jako pan Havlíček či pan Holeček. Pan Kolář si o tuto dotaci žádal jednou sám a úspěšně, ale v současné době vzhledem k vysokým investicím neplánuje žádat o další dotaci. Pan Linhart a jeho syn si dotace zařizují sami. Pan Duras z Velkostatku Tetín jako jediný uvedl, že využívá podpory z PGRLF (Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond).

Co se týká podpory rodinných farem od státu, tak zde se odpovědi dotázaných rozporují. Ale na jedné věci se všichni shodují a to, že byrokracie je dle nich zbytečně komplikovaná a složitá, zvláště pro menší farmáře, kteří se zemědělství věnují ve svém volném čase jako například pan Havlíček. A nadměrná byrokracie není jediný problém, který farmáře trápí. Je to i počasí, které v posledních letech trápí farmáře a musejí se tak vypořádávat s extrémními suchy. Pana Holečka naopak trápí nejvíce finance, kvůli drahému materiálu a dalším nákladům si nemůže dovolit realizovat svoje plány na rekonstrukci farmy. Jak je již výše uvedeno, pro čerpání dotací musí nejdříve využít část svých finančních prostředků, které bohužel nemá. Finance a vysoké ceny trápí i pana Havlíčka, zejména vysoké ceny nafty, postřiků a ostatních přípravků. Díky nedostatku finančních prostředků si pak farmáři nemohou dovolit žádat o dotaci z Programu rozvoje venkova. Pana Procházku trápí i situace na trhu s obilím, kdy dle jeho slov pšenice nemá žádnou cenu a je dle něj momentálně neprodejná. Stejně tak vnímá problém na trhu s komoditami i pan Linhart či pan Duras z Velkostatku Tetín, dle něho je situace nepřehledná a velmi kolísající. A to je jen výčet problémů, se kterými se čeští farmáři potýkají. Dle pana Stehlíka by část problémů mohlo vyřešit ukotvení pojmu „rodinná farma“ (podnikání) v české legislativě. Ušetřilo by to menším zemědělcům administrativní povinnosti a mohla by se tak zefektivnit i jejich podpora od státu. Dle pana

Koláře farmářům příliš nepomáhá současná politická situace, vysoké ceny a malá osvěta rodinných farem.

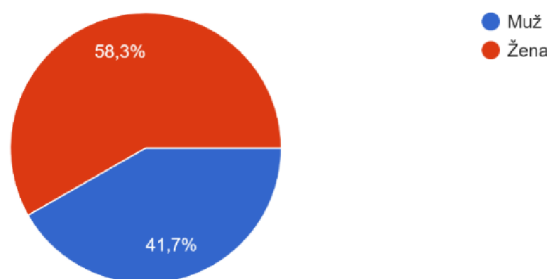
Pokud se podíváme na výhody rodinného podnikání, tak všichni dotázaní v tom vidí jen pozitivní body. Vidí v rodinných farmách přínos pro společnost a rozvoj venkova. Shodují se v tom, že se cítí svobodně, můžou se jako rodina spolehnout jeden na druhého, mají v sobě důvěru a zázemí. Ale jak uvedl pan Stehlík, je to diplomatická práce a je důležité dbát o vztahy v rodině a v tom je to specifikum rodinného podnikání. O tom něco ví i pan Holeček, který v rozhovoru prozradil, že se s rodiči na čas odcizili kvůli neshodám. Ale u všech dotázaných je vidět, že tuto činnost dělají s láskou, respektem a úctě k budoucím generacím.

Díky rodinným farmám se daří rozvíjet venkov. Všichni oslovení farmáři se nějakým dílem podílejí na rozvoji své obce. Ať už je to dodržováním tradic, či pomoc při akcích v obci. Někteří pořádají trhy, či se jich jen účastní a tím napomáhají i k rozvoji agroturismu, kdy do obce nalákají turisty, kteří se za nimi vracejí, či navštíví při cestě další místa a akce. Farmáři se snaží rozvíjet i své farmy. Staví další budovy, nakupují nové stroje a snaží se vylepšovat svá rodinná hospodářství. Pan Duras z Tetína spolupracuje i se školkami a školami a snaží se vést mladé lidi k zemědělství. Jak sám zmínil, mladí lidé se do zemědělství nehrnou a je potřeba zvýšit povědomí o možnostech podnikání v zemědělství.

5.2 Dotazníkové šetření

Kvantitativní výzkum pomocí dotazníkové šetření proběhl v období od listopadu do ledna. Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány pomocí grafů. Dotazník vyplnilo celkem 115 respondentů.

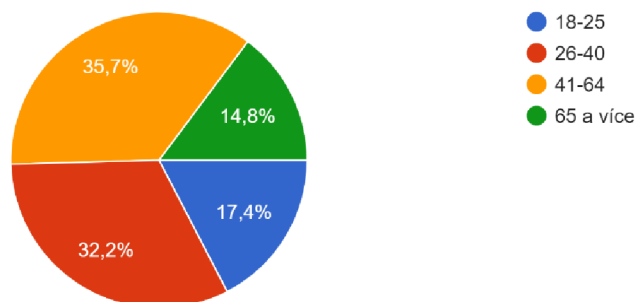
115 odpovědí

Obrázek 2 Pohlaví

Zdroj: Vlastní zpracování

115 odpovědí

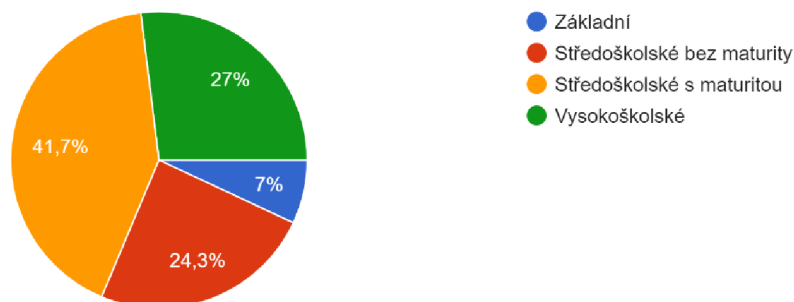

Obrázek 3 Věk

Zdroj: Vlastní zpracování

Z demografického hlediska vyplnilo dotazník celkem 115 respondentů, z toho 67 žen a 48 mužů, viz. *Obrázek 2*. Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti všech věkových kategorií viz. *Obrázek 3*. Nejvíce respondentů patří do věkové kategorie 41–64 let. Naopak nejméně lidí odpovídalo ve věkovém složení 65 let a více.

115 odpovědí

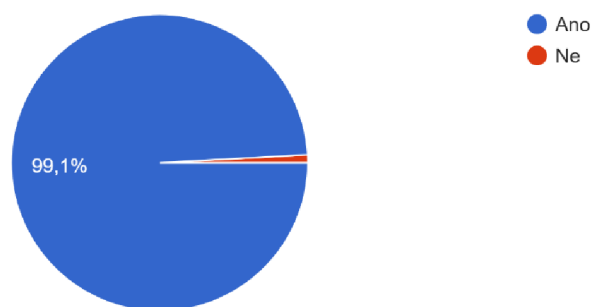
Obrázek 4 Vzdělání

Zdroj: Vlastní zpracování

Na *Obrázek 4* lze vidět, že nejvíce odpovídali respondenti, kteří mají ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Jde o 41,7 % dotázaných. Naopak nejméně lidí odpovídalo se základním vzděláním, to bylo 7 %.

Ze všech dotázaných respondentů bylo 99,1 % z Berounského regionu, pouze jeden dotázaný uvedl, že není ze zkoumaného regionu, viz. *Obrázek 5*.

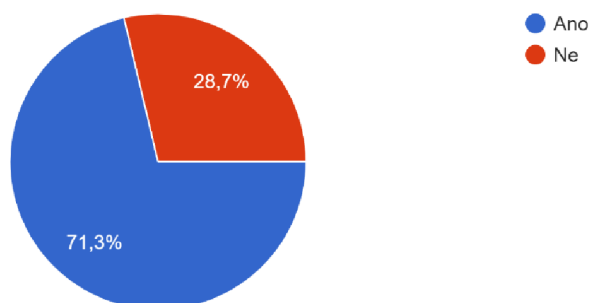
115 odpovědí

Obrázek 5 Pocházíte z Berounského regionu?

Zdroj: Vlastní zpracování

115 odpovědí

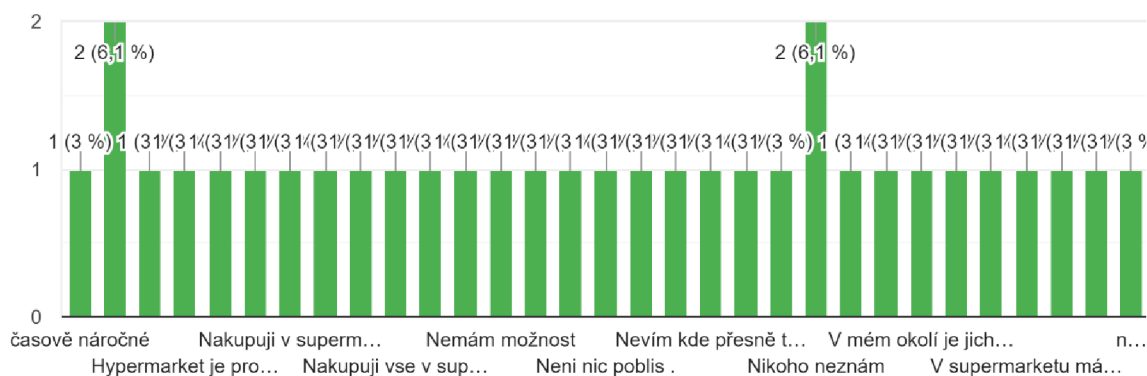

Obrázek 6 Nakupujete produkty/suroviny od místních farmářů?

Zdroj: Vlastní zpracování

Na otázku, zda nakupují od místních farmářů, většina respondentů, konkrétně 71,3 % (82 dotázaných), odpověděla kladně, Tedy, že od nich nakupují. Pouze 28,7 % odpovědělo, že od nich nenakupuje, viz. *Obrázek 6*. Ti kteří, odpověděli ne, byli přesunuti na otázku, kde měli zdůvodnit, proč od farmářů nenakupují. Většina jako důvod uváděla (viz. *Obrázek 7*), že u farmářů nenakupují z důvodu vyšších cen. Druhým nejčastějším důvodem bylo to, že žádného farmáře v okolí neznají nebo se v okolí ani nenachází žádná možnost nákupu od farmáře. Jako další důvod, proč nenakupují u farmářů respondenti v dotazníku uvedli, že raději nakupují v supermarketech, protože tam mají všechny potraviny a produkty na jednom místě a šetří tím čas. Dojíždění na farmy či trhy je pro ně časově náročné, proto raději volí supermarkety. Ojedinele se vyskytly i odpovědi typu, že nenakupují na trhu, nechtějí nikam jezdit, nebo i to že mají vlastní produkty.

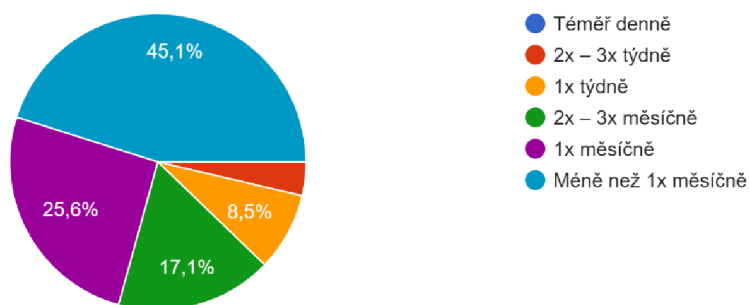
33 odpovědí

Obrázek 7 Z jakého důvodu u farmářů nenakupujete?

Zdroj: Vlastní zpracování

82 odpovědí

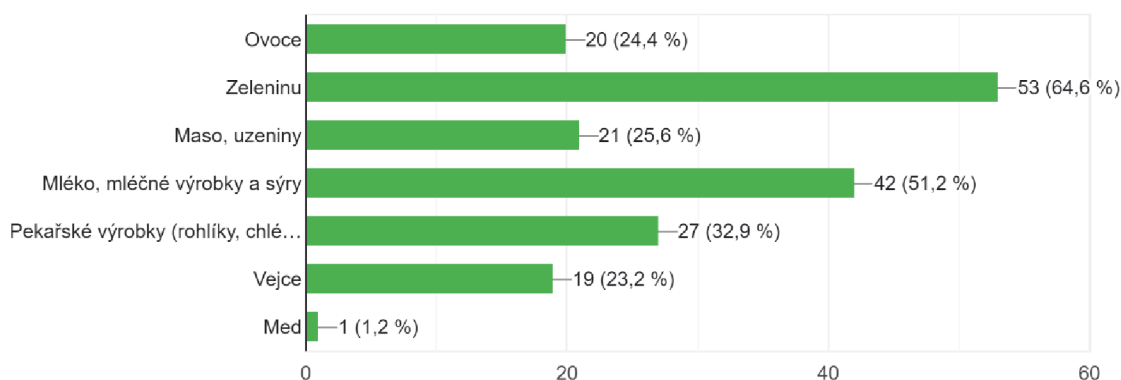

Obrázek 8 Jak často nakupujete u farmářů?

Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti, kteří nakupují u farmářů (71,3 %), byli dotázáni i na to, jak často u nich nakupují, viz. *Obrázek 8*. Nejčastější odpověď byla, že nakupují méně než jednou měsíčně. To uvedlo 45,1 % dotázaných. Alespoň jednou měsíčně nakupuje u farmářů 25,6 % obyvatel Berounského regionu. Několikrát do měsíce nakupuje jen 17,1 % obyvatel. Respondenti měli na výběr i možnost odpovědět, že nakupují téměř denně, to však nikdo z dotázaných nevybral.

82 odpovědí

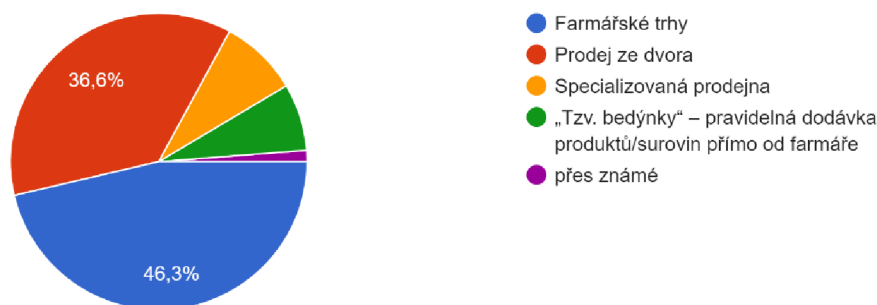

Obrázek 9 Jaké produkty nejčastěji u farmářů nakupujete?

Zdroj: Vlastní zpracování

Na otázku co nejčastěji nakupují u farmářů (viz. *Obrázek 9*), uvedlo 64,6 % respondentů zeleninu, druhým nejčastěji nakupovaným produktem jsou mléčné výrobky a sýry. Ty nakupuje 51,2 % dotázaných. Dále rádi nakupují pekařské výrobky, uzeniny a maso či ovoce. Nejméně byla zmiňována vejce, která nakupuje jen 23,2 % dotázaných. Respondenti měli i na výběr uvést jiné produkty, které u nich nakupují. Zde se vyskytla i odpověď med, který respondenti od farmářů nakupují.

82 odpovědí

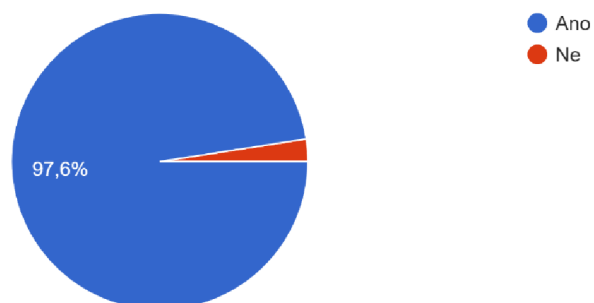

Obrázek 10 Kde nejčastěji tyto produkty nakupujete?

Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti, nejčastěji produkty nakupují na farmářských trzích (46,3 %) anebo si jezdí přímo k farmářům, tedy využívají tzv. prodej ze dvora a to 36,6 % dotázaných. Specializované prodejny navštěvuje pouze 8,5 % dotázaných. Tzv. bedýnky neboli pravidelné dodávky produktů přímo od farmáře využívá jen 7,3 % respondentů. I u této otázky měli respondenti na výběr uvést jinou odpověď. Jeden dotázaný zde uvedl, že produkty nakupuje přes známé, viz. *Obrázek 10*.

82 odpovědi

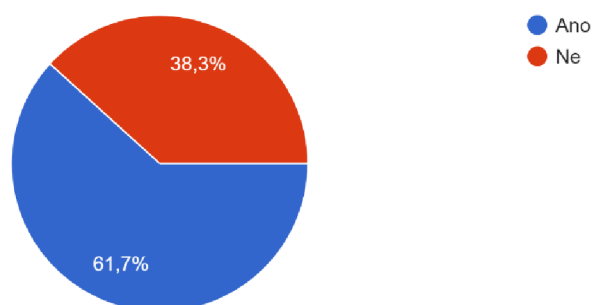

Obrázek 11 Nakupujete od farmářů z Berounského regionu?

Zdroj: Vlastní zpracování

Obrázek 11 znázorňuje odpovědi na otázku, zda dotázaní, kteří nakupují potraviny od farmářů, nakupují u farmářů ze svého regionu, ve kterém žijí. Více jak 97 % dotázaných odpověděla, že u místních farmářů z Berounského regionu nakupují.

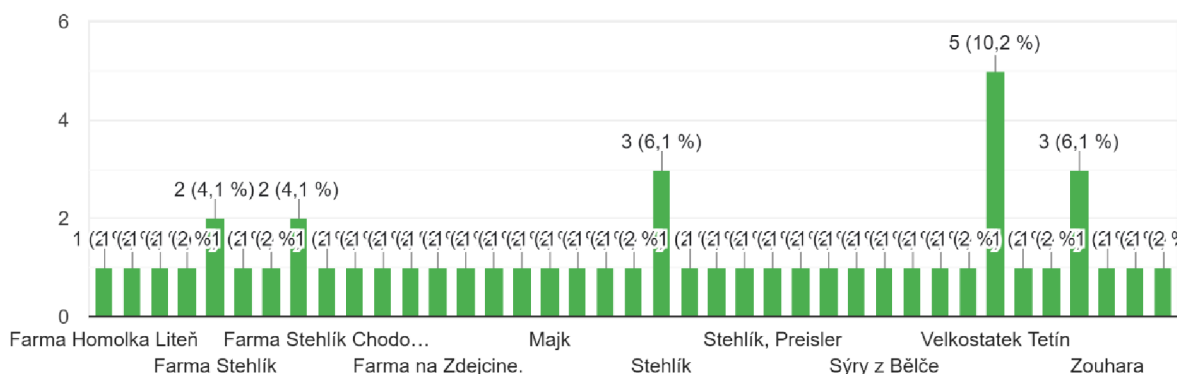
115 odpovědi

Obrázek 12 Znáte nějakou rodinnou farmu ve Vašem okolí?

Zdroj: Vlastní zpracování

49 odpovědí

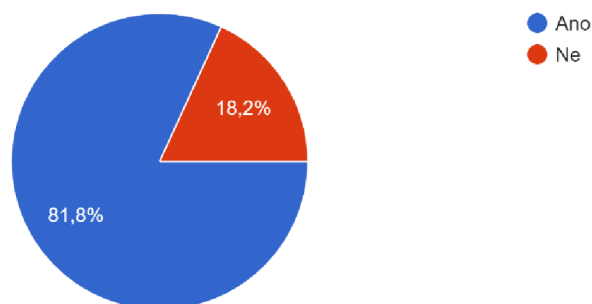
Obrázek 13 Pokud znáte nějakou rodinnou farmu z berounského regionu, uveďte ji.

Zdroj: Vlastní zpracování

Následně byla všem dotázaným položena otázka, zda znají nějakou rodinnou farmu ve svém okolí. Více jak polovina zná nějakou farmu ve svém okolí, přesněji 61,7 % dotázaných. Zbytek dotázaných žádnou rodinnou farmu ve svém okolí nezná, viz. *Obrázek 12*.

Ti, kteří znají rodinnou farmu, ve svém okolí měli možnost uvést přímo farmu, kterou znají, viz. *Obrázek 13*. Tato odpověď na otázku nebyla povinná, přesto přišlo 49 odpovědí. Nejvíce zmiňovanou farmou byla Farma Stehlík v Chodouni, kterou zmínilo 19 respondentů. Další hodně zmiňovanou farmou byl Velkostatek Tetín, který zmínilo 10 respondentů. Známa je i Farma Homolka Běleč, která se zaměřuje na sýry a mléčné výrobky, tu respondenti zmínili 6krát. Velmi často zmiňovaný, přesně 5x, byl i pan Zouhar ze Svaté, Farma na Zdejcíně u Berouna, byla zmíněna třikrát. Třikrát byla zmíněna i Farma Lukáš Moravec v Neumětělicích. Respondenti zmiňovali i rodinnou farmu pana Preislera, rodiny Zimových z Kublova, farmu Vrbovských u Berouna, Českou farmičku u Čechů, BIO Farmu Trněný Újezd, či Zeleninu pana Kratochvíla. Některé odpovědi respondentů musely být z dotazníku odstraněny, z důvodu nepřesného názvu farmy.

44 odpovědí

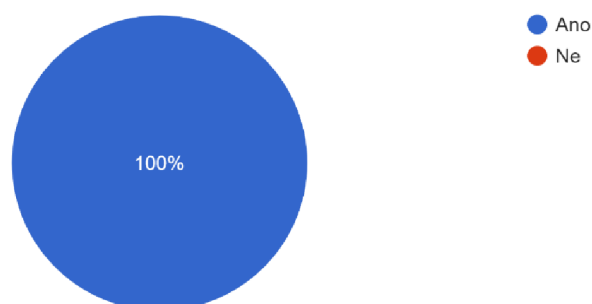

Obrázek 14 Kdybyste o nějaké rodinné farmě ve svém okolí věděli, měli byste zájem jejich farmářské produkty odebírat?

Zdroj: Vlastní zpracování

Ti, kteří na otázku, zda znají nějakou farmu ve svém okolí odpověděli, že žádnou neznají, byli přesunuti na další sekci otázek. Zde dostali otázku, pokud by nějakou farmu znali, zda by měli zájem o jejich produkty. Více jak 81 % respondentů uvedla, že by měli zájem o produkty, viz. *Obrázek 14*. Zbytek respondentů, přestože by znali nějakou farmu ve svém okolí, by přesto nemělo zájem o jejich produkty.

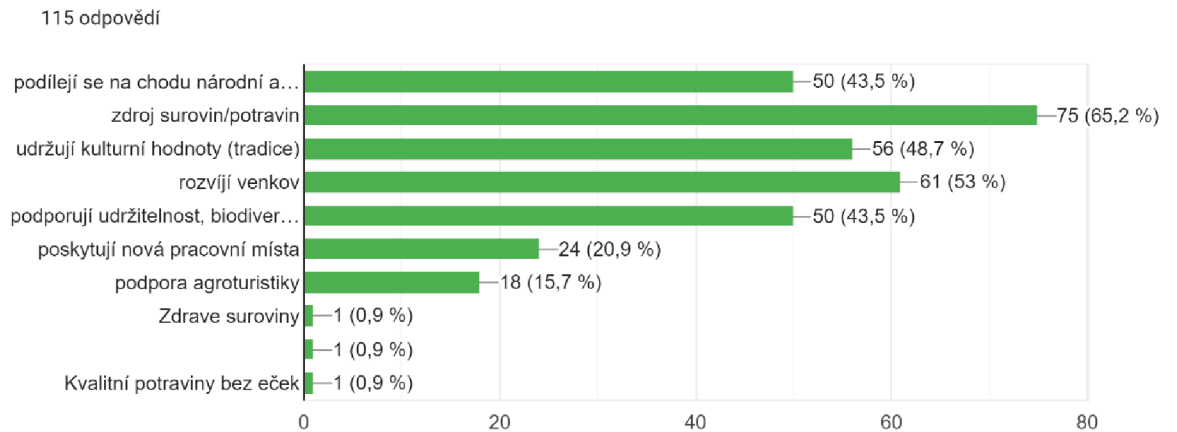
115 odpovědí

Obrázek 15 Myslíte si, že je důležité podporovat rodinné farmy?

Zdroj: Vlastní zpracování

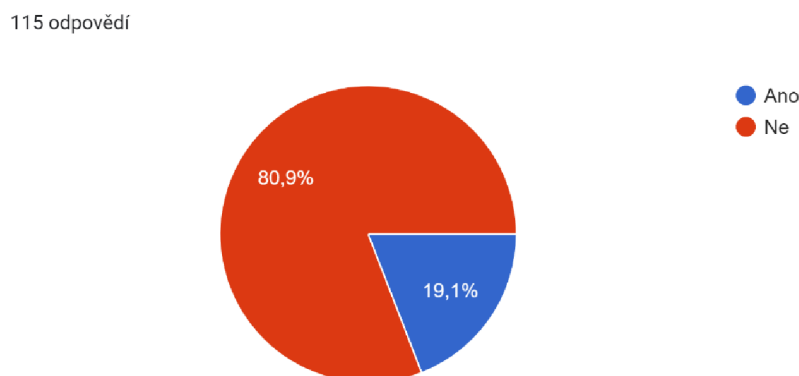
Všichni respondenti dostali otázku, zda si myslí, že je důležité podporovat rodinné podniky. Zde se všichni dotázaní shodli, že je to dle jejich názoru důležité, viz. *Obrázek 15*. Pro respondenty, kteří si myslí, že to není důležité, bylo připraveno pole, kde měli uvést, z jakého důvodu si to myslí. Vzhledem k tomu, že všichni si myslí, že je důležité rodinné farmy podporovat, nikdo nemusel toto pole využít.

Obrázek 16 Proč je podle Vás důležité podporovat rodinné farmy?

Zdroj: Vlastní zpracování

Jelikož se všichni dotázaní shodli, že podporovat rodinné farmy je důležité, dostali otázku, proč je podle nich důležité je podporovat, viz. *Obrázek 16*. Zde měli možnost zaškrtnout více odpovědí či uvést vlastní názor. Více jako polovina, přesněji 65,2 % uvedlo, že farmy jsou pro nás zdrojem surovin, 53 % dotázaných uvedlo, že rozvíjí venkov. Zhruba stejný počet odpovědí bylo u možnosti, že udržují kulturní hodnoty (tradice), podílejí se na chodu národní a regionální politiky a podporují udržitelnost, biodiverzitu a životní prostředí. Okolo 24 % dotázaných si myslí, že rodinné farmy poskytují pracovní místa, 18 % dotázaných uvedlo, že podporují agroturistiku. Někteří uvedli i jinou odpověď a to, že je důležité je podporovat z důvodu, že nám poskytují zdravé potraviny bez éček.

Obrázek 17 Podporuje podle Vás stát dostatečně rodinné farmy?

Zdroj: Vlastní zpracování

Poslední otázku dostali všichni respondenti. Ptali jsme se jich, zda jsou rodinné farmy dostatečně podporované státem. Na *Obrázek 17* je vidět, jak respondenti odpovídali. Celkem 80,9 % dotázaných si myslí, že stát rodinné farmy nepodporuje dostatečně. Pouhých 19,1 % si myslí, že jsou rodinné farmy státem podporovány dostatečně.

5.3 SWOT analýza

Výsledky rozhovorů s farmáři a dotazníkového šetření slouží jako podklad k sestavení SWOT analýzy. Analýza popisuje slabé a silné stránky, hrozby a příležitosti pro místní rodinné farmy v regionu.

Silné stránky

- Obnova rodinného podnikání díky restituci po roce 1989
- Přímý prodej na farmě
- Tradice rodinného podnikání a zachovávání tradic
- Rodinné vztahy, díky kterým se buduje důvěra, spolehlivost, zastupitelnost
- Podpora od státu
- Podpora agroturistiky
- Kvalitní produkty
- Snaha udržovat a rozvíjet venkov

Slabé stránky

- Vysoké investice do podnikání
- Dodržování norem a podmínek
- V zákoně není ukotven pojem rodinná farma/podnikání
- Vysoké ceny hnojiv, postřiků, pohonných hmot a materiálu
- Nestabilní trh s komoditami

Příležitosti

- Nová pracovní místa
- Rozšiřování farmy a možnost zaměřit se na agroturismus
- Čerpání dotací
- Příležitost na trhu s mlékem – v regionu není velká konkurence
- Zájem o farmářské výrobky v regionu

Hrozby

- Rodinné vztahy
- Při čerpání dotací hrozí, že farma nesplní podmínky nároku na dotaci a nedostane peníze
- Výkyvy počasí související s klimatickými změnami
- Špatná situace na trhu s obilím

- Nespravedlivé nastavení přerozdělování dotací
- Berounsko jako průmyslový region
- Generační obměna – problém s nástupci, mladí lidé se do zemědělství nehrnou
- Vysoká cena pronájmu pozemků a konkurence v podobě investorů a velkých podniků

6 Diskuze

Rodinné farmy jsou globálně považovány za největšího producenta potravin na trhu. Tvoří základní pilíř produkce potravin na světě a jsou tak nepostradatelnou součástí národního, ale i světového zemědělství.

Rodinné farmy jsou vnímány jako neodmyslitelná součást venkovského prostoru, která přispívá svým hospodařením k zajištění a rozvoji řady oblastí. S měnící se dobou a požadavky na způsoby stravování a zemědělského hospodaření nabývají rodinné farmy na důležitosti. Ale nebylo tomu tak po celou dobu. Průběh socialistické kolektivizace zemědělství v padesátých letech změnil celé hospodaření a soudržnost venkova, tvrdí Petraňová (2012), Gorgoňová (2018), ale i Fojtíková & Lebieczik (2008), kteří tuto transformaci a změnu zemědělské politiky popisují ve svých knihách a článcích. To potvrzuje i Čapounová (2014), která navíc tvrdí, že české rodinné farmy se díky tomu odlišují od západních zemí světa. Což potvrzují i rodinné farmy na Berounsku a námi oslovení farmáři, kteří prošli kolektivizací a jejich rodiny na určitou dobu přišli o svá hospodářství a následně je dostali zpět.

Z dotazníkové šetření, které bylo použito k vyhodnocení postoje obyvatel Berounského regionu k rodinným farmám vyplynulo, že zájem obyvatel o farmářské výrobky je v regionu velký. To potvrzuje i Centrum pro výzkum veřejného mínění (2023), které ve svém celorepublikovém výzkumu Nákupního chování spotřebitelů uvádí, že zhruba 42 % dotázaných nakupuje na farmářských trzích či ve zdravé výživě a třetina občas nakupuje přímo u pěstitelů a chovatelů. Tak vysoký zájem o produkty z farem může souviset i s narůstajícím zájmem populace o zdravé a kvalitní suroviny. Tuto teorii potvrzuje i výzkum agentury Stem/Mark pro Akademii kvality z roku 2021, kdy z výsledků vyplynulo, že až 90 % lidí při nákupu koukají na kvalitu a složení potravin. Zvyšující zájem o farmářské výrobky potvrzuje i Dreby (2017). Obyvatelé zkoumaného regionu se též zajímají o farmářské produkty. Z dotazníkového šetření vyplývá i fakt, že o tyto výrobky by projeвили zájem i respondenti, kteří ve svém okolí nemají žádnou farmu. Ti, co produkty kupují, tak je nejvíce nakupují na farmářských trzích, které se v regionu pořádají pravidelně. Dvakrát do roka se v Berouně pořádají vyhlášené Hrnčířské trhy, které jsou velmi oblíbené a mají ve městě svojí tradici a jezdí na ně lidé ze širokého okolí. Druhým nejčastějším způsobem pořízení produktů od farmářů je prodej ze dvora, který provozuje většina dotázaných farmářů. Přičemž frekvence nákupů farmářských produktů není příliš častá, a to méně než 1 měsíčně či alespoň jednou za měsíc. Nejčastěji nakupovanými potravinami jsou zelenina, mléčné výrobky a maso. Polimeni et al. (2018) uvádí, že pro rodinné farmy je důležitý přímý kontakt se spotřebitelem. Při prodeji ze dvora dochází k přímému

kontaktu farmáře a spotřebitele, při kterém se spotřebitelé mohou seznámit s původem produktu, a jakým způsobem byl získán. Tím dosahují často k vytvoření důvěry ke kupovanému produktu ze strany zákazníka a zajištění si stálé klientely a vytvořením si tak reklamy.

Berounský region protíná dálnice D5, která ho spojuje s hlavním městem Prahou. Díky tomu se tu pro farmáře nachází dostatek možností, jak své farmy rozvíjet. Jak nám sami farmáři potvrdili, blízkost hlavního města je pro ně velkou výhodou a jezdí sem pro produkty i lidé z Prahy. Podle pana Stehlíka jsou lidé v regionu finančně vybavení, a proto si rádi připlatí za kvalitní výrobky. To potvrzuje i dotazníkové šetření provedené v regionu, kdy z výsledků vyplynulo, že lidé u farmářů rádi nakupují. Což potvrdil i sám pan Duras, u kterého lidé můžou koupit domácí vajíčka či kvalitní maso. Pro tyto výrobky za ním jezdí lidé až z Prahy. To samé k panu Procházkovi, který nám potvrdil, že zájem o jeho maso je velký, a proto rozšiřuje svoji výrobu a zaměstnává řezníka. Někteří farmáři toho využívají a rozšiřují svoje výroby, či služby jako například rodina pana Stehlíka, která se zkouší zaměřit na agroturistiku a buduje stylové venkovské ubytování na své farmě. Všichni dotázaní mi potvrdili, že se snaží svoji farmu rozvíjet, ať už se jedná o nákup nové techniky, rekonstrukci či zaměření na nové produkty a služby. Santa Cruz Arévalo (2022) uvádí, že je důležité rozšiřovat podnikatelské nezemědělské činnosti, s tímto tvrzením se ztotožňuje i Chmielinski et al. (2023) a uvádějí, že tyto aktivity farmám přináší nové možnosti růstu, a hlavně nový zdroj příjmů. Jedna z možností je se zaměřit agroubytování, tím farma zvýší příjmy a přiláká turisty nejen na svoji farmu, ale i na okolní atrakce v regionu. Nejenže tyto činnosti mají pozitivní vliv na venkovskou ekonomiku, ale zajišťují farmě další příjmy. Což potvrzuje i pan Stehlík.

Výsledky rozhovorů potvrzují tvrzení Heskové & Vojtka (2008), že rodinné farmy společně s rodinami jsou motivováni udržet rodinný podnik a zachovat tak rodinnou tradici pro další generace. Fuetschová (2022) ve své studii toto tvrzení potvrzuje. Uvádí, že zapojení celé rodiny, tedy více generačních názorů do chodu farmy přináší jisté výhody v podobě nových inovací a nápadů a v tom mají rodinné podniky výhody. Společná zemědělská politika se snaží mladým začínajícím farmářům ulehčit vstup k tomuto podnikání, a to pomocí dotačních titulů. Šimpachová Pechrová (2020) ve svém výzkumu zmiňuje, že některé začínající farmáře odrazuje administrativní zátěž, které je spojena s čerpáním dotací.

Obyvatelé zkoumaného regionu vnímají farmy jako zdroj surovin, ale zároveň z dotazníkového šetření vyplynulo, že je vnímají i díky mimoprodukčním funkcím. Zejména pro jejich funkci rozvoje venkova, zachovávání místních tradic a kulturních hodnot, ochranu přírody, podpory udržitelnosti a biodiverzity a mimo jiné pro jejich ekonomickou funkci, tedy to, že se podílejí na chodu národní a regionální ekonomiky. S těmito výsledky se ztotožňuje

i Savickienė & Miceikienė (2018) a Fuetschová (2022). Z toho plyne i fakt, že je důležité rodinné farmy podporovat a na tom se shodují i respondenti, ale i farmáři ze zkoumaného regionu, i někteří odborníci, kteří zmiňují důležitost podpory rodinných farem. Fuetschová (2022) ve svém výzkumu zmiňuje důležitost podpory farem od státu.

I námi oslovení farmáři se shodují, na tom, že podpora státu je pro ně důležitá. Většina z nich je s podporou státu spokojená, avšak větší podpora by jim velmi pomohla v dalším rozvoji. Volkov et al. (2019) se shoduje s tvrzením, že by se měla zvýšit podpora rodinných farem, stejně tak Stępień (2023), který to podkládá faktem, že rodinné farmy jsou základem Evropského modelu zemědělství, což potvrzují i výsledky statistického průzkumu Eurostatu pro oblast zemědělství (2023).

Všichni oslovení farmáři se však shodují, že byrokracie a velké množství kontrol, čerpání dotací ztěžuje. Na tuto problematiku upozorňuje i Asociace soukromého zemědělství ČR, ale i někteří odborníci, např. Stępień (2023). Sami farmáři nám při rozhovorech sdělili vlastní zkušenosti, které jim podnikání znepríjemňuje. Na nadbytečnou byrokracii poukazuje i Čapounová (2014), která navíc upozorňuje i na neukotvený pojem rodinná farma v české legislativě. Ukotvení tohoto pojmu v zákoně, by rodinným farmám ušetřilo spoustu administrativní zátěže. A s tímto tvrzením souhlasí námi dotázaní farmáři, ale i Asociace soukromého zemědělství (2022) či Asociace malých a středních podnikatelů ČR (2018), kteří za ukotvení pojmu rodinná farma/podnikání usilovně bojují.

Dalším problémem, se kterým se námi oslovení farmáři potýkají je generační obměna. Všichni námi dotázaní farmáři hospodaří díky svým předkům, od kterých zdědili farmy. A mají v plánu své farmy předat svým dětem či vnoučatům. Pro rodinné farmy je velmi důležitá ochota mladší generace pokračovat v hospodaření a zachovat rodinnou tradici. Podle Žmija (2020) ale zemědělství mladé lidi neláká. Podle Borda et al. (2023) je to kvůli malé motivaci, zejména malým příjmům a špatným pracovním podmínkám. Coopmansové et al. (2020) ukazují, že zemědělcem nemůže být každý. Člověk, který vstoupí do zemědělství musí mít určitý životní styl a mít vztah k přírodě a k venkovu. Cassidyové (2015) se zabývala kariéřním zaměřením mladých lidí, vyrůstajících na farmě a zkoumá jejich následné budování identity. Výzkum ukazuje, že lidé, kteří na farmě vyrostli a od mala se zapojili do chodu farmy jsou pozitivně ovlivněni a mají jiné hodnoty než lidé, kteří vyrostli ve městě. Lidé vyrůstající na farmě tak mají větší předpoklady v pokračování rodinné tradice, ale tento trend slábne díky moderní době, možnosti studování a neomezené možnosti volby povolání. Tvrzení, že se do zemědělství mladí lidé příliš nehrou potvrzuje i European Commission (2022a), která se v nové SZP snaží podporovat mladé zemědělce a přilákat tak do zemědělství více mladých lidí a usnadnit jim

jejich začátky v podnikání. Některé mladé lidi mohou od podnikání v zemědělství odrazovat i vysoké vstupní ceny, ale i ceny zemědělských komodit, ke kterým v posledních letech nepřispěla epidemie Covid-19 ani válka na Ukrajině. A to, že je trh se zemědělskými komoditami nestabilní potvrzuje i zemědělský ekonom Maier (2023). Problémem, dle farmáře pana Koláře, jsou i vysoké ceny půdy, které se v posledních 10-ti letech zvýšily. To potvrzuje i Ciaiana et al. (2012). Ceny zemědělské půdy jsou pro menší zemědělce nedosažitelné, proto je většina zemědělců, zvláště těch menších, nucena si pole pronajmout. Konkurenci však mají podle Darnhofera (2010) ve velkých podnicích a investorech, kteří o zemědělské pozemky také usilují, což nám potvrdili i někteří námi oslovení zemědělci.

Z výsledků rozhovorů vyplynul i fakt, že pro farmáře je důležitá podpora státu pro jejich další existenci. Všichni oslovení farmáři v rámci rozhovorů potvrdili, že pobírají základní dotační podpory, které jsou si schopni zařídit sami. Investiční dotace z programu Rozvoje venkova využívají jen zřídka, a to kvůli jejich náročnosti a vysokým počátečním investicím. Kvůli složité administraci a náročnosti, si tyto dotace nezařizují sami, ale nechávají si je zařídit firmami specializujícími se na čerpání dotací. Většina potvrdila, že se zemědělství věnují na plný úvazek a je to pro ně jediný zdroj příjmu. Někteří mají farmaření jako koníček a jsou zaměstnaní a po práci se věnují farmě. Například pan Duras vlastní Velkostatek Tetín, kde má i pár zaměstnanců a k tomu ještě podniká, ale jak sám přiznal, veškeré peníze vkládá do zemědělství, stejně jako pan Holeček. Jak uvedl pan Stehlík, aby se podnik rozvíjel je potřeba do něj investovat.

Pokud se podíváme na výsledky dotazníkového šetření u veřejnosti, zjistíme, že respondenti se shodují na tom, že je potřeba rodinné farmy podporovat. Přes 80 % dotázaných si však myslí, že stát rodinné podniky nepodporuje dostatečně. Gorgoňová (2018) ve svém článku tuto problematiku zmiňuje a uvádí, že podpora státu těchto farem je oproti sousedním státům nejmenší.

Na základě zjištěných informací od farmářů se potvrdilo tvrzení Forta & Henrarda, (2016), že jsou rodinné farmy důležitou složkou pro rozvoj venkova a významnou součástí tradiční venkovské kultury. S tímto tvrzením souhlasí i předseda ASZ ČR, Mgr. Ing. Jaroslav Šebek (2019). I sami dotázaní farmáři potvrdili, že spolupracují s obcemi a pomáhají při organizování vesnických akcí a sami se aktivně zapojují. Díky svým zemědělským i nezemědělským aktivitám přispívají nejen k rozvoji venkova, ale i k soudržnosti místních obyvatel. Jejich široká nabídka aktivit a služeb přispívá k rozvoji agroturistiky, a to má pozitivní vliv i na venkovskou ekonomiku, což potvrzují Veljkovic & Brocic (2017) i Toader & Roman (2015). Z toho jde usuzovat, že rodinné farmy jsou neodmyslitelnou součástí venkovského

prostoru. A jak uvedl v rozhovoru pan Duras, je potřeba rodinné zemědělské farmy více propagovat a nalákat do zemědělství více mladých lidí. Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization; FAO) prohlásila rok 2014 za Mezinárodní rok rodinných farem, aby zvýšila povědomí o jejich důležitosti při produkci potravin, ochraně přírody, venkovské kultury, ale i snižování chudoby. OSN dokonce vyhlásilo roky 2019 až 2028 za Dekádu rodinného zemědělství (IYFF +10). Cílem tohoto projektu je celosvětově zviditelnit rodinné farmy, poukázat na jejich význam, přimět politiky, aby je více podporovali nejen v rámci nově přijímané legislativy a také zdůraznit jejich nezastupitelnost ve společnosti. V rámci tohoto projektu budou po celém světě probíhat různé aktivity a události. ASZ ČR tento projekt vítají a podporují ho.

Farmáři měli v rámci rozhovorů popsat jejich největší výhodu, jakožto rodinného podniku. Všichni se shodli, že jejich výhoda je svoboda a přínos pro společnost a rozvoj venkova. Shodují se v tom, že se jako rodina můžou spolehnout jeden na druhého, mají v sobě důvěru a zázemí. Což potvrzuje i European Parliament (2014) i Forti & Henrard (2016). Ale jak uvedl pan Stehlík, je to diplomatická práce a je důležité dbát o vztahy v rodině a v tom je to specifikum rodinného podnikání. O tom něco ví své i pan Holeček, který v rozhovoru prozradil, že se s rodiči na čas odcizili kvůli rozdílným názorům. Ale u všech dotázaných je vidět, že tuto činnost dělají s láskou, respektem a úctě k budoucím generacím.

Rodinné farmy dostávají podporu i od různých organizací. V České republice je nejznámější Asociace soukromého zemědělství ČR, která zastupuje přes 7,5 tisíc farmářů po celé republice. Zaměřují se na podporu rodinných farem, na respektování selských tradic, odpovědného přístupu k půdě. Snaží se bojovat proti zbytečné byrokracii a obecně podporovat farmáře a propagovat důležitost rodinných farem a venkovského prostoru a prosazovat zájmy zemědělců. Pro zemědělce organizace pořádá školení, přednášky či soutěž Farma roku. Sama ASZ ČR se snaží do zemědělství přilákat mladé lidi a propojovat je díky Klubu mladých farmářů, což je dobrovolný spolek, kde mají možnost se mladí farmáři účastnit školení a odborných přednášek.

ASZ ČR se snaží o ukotvení definice rodinné farmy v legislativě, čím by získaly farmy silnější postavení. A v neposlední řadě by bylo přínosné pro rodinné farmy v odbourání byrokracie a snížení administrativních nároků, které jsou na ně vyvíjeny.

7 Závěr

Cílem práce bylo zjistit a zhodnotit současné postavení rodinných zemědělských farem v Berounském regionu a přiblížit jejich funkce a zjistit postoj místních obyvatel k farmám. Pomocí odborné literatury, rozhovorům s farmáři z regionu a dotazníkového šetření bylo zjištěno, že o farmářské výrobky je v regionu zájem a pro kvalitní výrobky a produkty jsou spotřebitelé ochotni jet k farmářům až z Prahy. Rodinné farmy v regionu jsou konkurenceschopné a mají dobré podmínky k dalšímu rozvoji, a to jednak díky zájmu spotřebitelů o jejich produkty, ale i díky výhodné pozici regionu, který se nachází blízko Prahy a vede tu dálnice D5. Obyvatelé regionu si uvědomují důležitost rodinných farem, a nejen jako producenty potravin, ale i díky jejich mimoprodukčním funkcím.

Díky rozhovorům s místními farmáři bylo zjištěno, že se musejí potýkat nejen s klimatickými změnami, ale i vysokými cenami půdy, hnojivy, nestabilní situací na trhu s komoditami, dotačním systémem, který je zatížen složitou administrativou, a to je jen výčet problémů. Dalším problémem je i generační obměna a rodinná tradice. Všichni farmáři, kteří nám poskytli rozhovor se chystají anebo už předali svoje farmy svým dětem. Pokračování v rodinné tradici je důležitý aspekt, ve kterém lze spatřovat perspektivu rodinných farem na Berounsku a zachování tradic a venkovského rázu krajiny.

Pro zachování rodinných farem a jejich pozitivních vlivů na životní prostředí je potřeba jim poskytovat podporu i ze strany státu. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že farmáře nejvíce trápí nadměrná byrokratická agenda, která jim ztěžuje čerpání dotací. Jedním z řešení by bylo ukotvení definice rodinné farmy v české legislativě, která by farmám usnadnila byrokratickou agendu a bylo by možné vytvořit dotační programy cílené na podporu rodinných farem a zachování venkovských tradic.

Cílem práce bylo i vyhodnocení tří hypotéz:

Čerpání dotací je pro rodinné farmáře z regionu nadměrně zatěžující a byrokraticky komplikované.

- Na základě výpovědí farmářů, můžeme tuto hypotézu potvrdit.

V regionu je zájem o farmářské výrobky přímo od místních farmářů.

- Na základě výsledků dotazníkového šetření u obyvatel Berounského regionu, ale i na základě výpovědí farmářů můžeme tuto hypotézu potvrdit.

V Berounském regionu se pro farmáře nachází dostatek podnikatelských příležitostí k jejich dalšímu rozvoji.

- Na základě výpovědí farmářů a průzkumu v regionu můžeme tuto hypotézu potvrdit.

8 Seznam použitých zdrojů

8.1 Literární zdroje

- Ammirato S, Felicetti Am, Raso C, Pansera Ba, Violi A. 2020. Agritourism and Sustainability: What We Can Learn from a Systematic Literature Review. *Sustainability*, **12**.
- Assche KV. 2015. Rural development: Knowledge and expertise in governance. Wageningen Academic Publishers.
- Barbieri C, Valdivia C. 2010. Recreation and agroforestry: Examining new dimensions of multifunctionality in family farms. *Journal of Rural Studies*. **26**(4):465-473.
- Binek J. 2009. Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova. Brno: GaREP.
- Binek J. 2011. Synergie ve venkovském prostoru: paradoxy rozvoje venkova: kritické zhodnocení bariér, nástrojů a šancí rozvoje venkova. Brno: GaREP.
- Boháčková I, Brožová I. 2010. Ekonomika agrárního sektoru. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta.
- Borda AJ, Sárvári B, Balogh JM. 2023. Generation Change in Agriculture: A Systematic Review of the Literature. *Economies.*; **11**(5):129.
- buying sustainable agricultural products at Romanian farmers markets. *Journal of Cleaner Production*. **184**:586-597.
- Cassidy A, Mcgrath B. 2015. Farm, place and identity construction among Irish farm youth who migrate. *Journal of Rural Studies*, **37**:20–28.
- Caves RW. 2004. *Encyclopedia of the City*. Routledge.
- Ciaian P, Kancs A, Swinnen J, Van Hereck K, Vranken L. 2012. Key Issues and and Developments in Farmland Rental Markets in EU Member States and Candidate Countries. *Factor Markets Working Paper*. **13**.
- Conway SF, Farrell M, Mcdonagh, J, Kinsella A. 2022. ‘Farmers Don’t Retire’: Re-Evaluating How We Engage with and Understand the ‘Older’ Farmer’s Perspective. *Sustainability* 2022, **14**(5):2533.
- Coopmans I, Dessein J, Accatino F, Antonioli F, Gavrilesu C, Gradziuk P, Manevska-Tasevska G, Meuwissen M, Peneva M, Soriano B, Urquhart J, Wauters E. 2020. Policy directions to support generational renewal in European farming systems. *EuroChoices* **19**:30-36.
- Čapounová K. 2014. Jsou rodinné farmy v Čechách zázrak?. *Zemědělec*. **22**(7):27.
- Český statistický úřad. 2018. Český statistický úřad: České zemědělství očima statistiky 1918-2017. ČSÚ, Praha. Č. j. CSU01076/2018-54.
- ČR. 2000. Zákon č. 248/2000 Sb.: Zákon o podpoře regionálního rozvoje. In: Sbirka zákonů České republiky ze dne 29. června 2000. 73/2000.
- Darnhofer I. 2010. Strategies of family farms to strengthen their resilience. *Environmental Policy and Governance*. **20**(4):212-222.
- Dreby J, Jung G, Sullivan R. 2017. At the nexus of work and family: Family farms in upstate New York. *Journal of Rural Studies*. **49**:151-161.
- Eurostat. 2023: Farm indicators by legal status of the holding, utilised agricultural area, type and economic size of the farm and NUTS2 region.

- Fagioli FF, Diotallevi F, Ciani A. 2014. Strengthening the sustainability of rural areas: the role of rural tourism and agritourism. **69**:155-169.
- Fojtíková L, Lebiezik M. 2008. Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku. Praha: C.H. Beck. Beckova edice ekonomie.
- Forti R, Henrard M. 2016. Agriculture, forestry and fishery statistics. European Union. Available from: doi:10.2785/917017 (accessed September 2022).
- Fuetsch E. 2022. Innovation in Family Farms: The Roles of the Market, the Family, and Farm Performance. *Journal of Small Business Strategy*. **32**(2).
- Gorgoňová Š. 2018. Fórum ochrany přírody: Rodinné farmy u nás a v Evropě. **03**(2018):31- 33
- Gregory D. 2009. The dictionary of human geography. 5th ed. Malden, MA: Blackwell.
- Hesková M, Vojtko, V. 2008. Rodinné firmy: zdroj regionálního rozvoje. Profess Consulting s.r.o.
- Chmielinski P, Pawłowska A, Bocian M. 2023. On-farm or off-farm? Diversification processes in the livelihood strategies of farming families in Poland. *Social sciences & humanities open*. **8**(1).
- Chromý P, Gingrich S, Krausmann F, Grešlová P, Jančák V. 2015 Social metabolism of Czech agriculture in the period 1830–2010. Available from: doi:10.14712/23361980.2015.84 (accessed September 2023).
- Karampela S, Kizos T. 2018. Agritourism and local development: Evidence from two case studies in Greece. 566-577.
- Konečný O, Veznik A. 2011 Agriculture of the Czech Republic after accession to the EU: Regional differentiation. *Moravian Geographical Reports*. **19**(1):50-62.
- Krbová J. 2016. Strategické plánování ve veřejné správě. Praha: Wolters Kluwer.
- Lososová J, Zdeněk R. 2023. Simulation of the impacts of the proposed direct payment scheme - The case of the Czech Republic. *Agricultural Economics*. **69**(1):13-24.
- Maier K. 2012. Udržitelný rozvoj území. Praha: Grada.
- Maier T. 2023. Vliv zemědělství se u ceny potravin poměrně často přeceňuje. In: *Selská revue* (č. 5/2023).
- Majerová V, Tomáš Kostelecký T, Sýkora L. 2011. Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina. Praha: Grada.
- Majerová V. 2000. Sociologie venkova a zemědělství. Vyd. 4., přeprac. Praha: Credit.
- Moseley MJ. 2003. Rura Developmen: Principle and Practice. SAGE. Thousand Oaks, Calif.
- Petráňová L. 2012. Zdařené a nezdařené restituce v zemědělství. *Cahiers du CEFRES. Původní a noví vlastníci*, **11**:68-71.
- Perlín R. 2022. Venkov, typologie venkovského prostoru. In: Ministerstvo vnitra, Praha Available from: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-malych-obci.aspx> (accessed July 2022).
- Polimeni JM, Iorgulescu R, Mihnea, A. 2018. Understanding consumer motivations for Rural Development in the European Union. 2013. Statistical and Economic Information Report. ISBN 978-92-79-34798-6.
- Santa Cruz Arévalo J. 2022. Agritourism: Alternative for sustainable rural development *Ciencias naturales Artículo de revisión Agritourism: Alternative for sustainable rural development Agroturismo: Alternativa de desarrollo rural sostenible Agroturismo:*

- alternativa para o desenvolvimento rural sustentável. *Dominio de las Ciencias*. **6**(4):207-227.
- Savickienė J, Miceikienė A. 2018. Sustainable economic development assessment model for family farms **64**(12):527-535.
- Svobodová E, Bečvářová V, Vinohradský K. 2011. Intenzivní a extenzivní využívání přírodních zdrojů zemědělství ČR. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- Swayne M. 2018: Weather patterns, farm income, other factors, may be influencing opioid crisis. State College, PA: Pennsylvania State University, Available from: <https://www.psu.edu/news/research/story/weather-patterns-farm-income-other-factors-may-be-influencing-opioid-crisis/> (accessed March 2022).
- Šimpachová Pechrová M, Šimpach O. 2020. Do the Subsidies Help the Young Farmers? The Case Study of the Czech Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, **68**(1):255-262.
- Tahal R. 2022. Marketingový výzkum: postupy, metody, trendy. 2. vydání. Praha: Grada Publishing.
- Tauger MB. 2021. *Agriculture in world history*. Second edition. New York, NY: Routledge.
- Toader M, Roman GV. 2015. Family Farming – Examples for Rural Communities Development. *Agriculture and Agricultural Science Procedia*, **6**:89-94.
- Veljkovic B, Brocic Z, 2017. *Agritourism and rural development*.
- Veselá J, Kanioková Veselá P. 2011. *Sociologické aspekty managementu*. Praha: Grada.
- Vicenová M. 2016. Mezinárodní konference Rodinné farmy a Společná zemědělská politika EU v Brně. Asociace soukromého zemědělství ČR - Jak se žije rodinným farmám v Evropě. Mezinárodní konference na téma Rodinné farmy a Společná zemědělská politika EU.
- Volkov A, Balezentis T, Morkunas M, Streimikiene D. 2019. Who Benefits from CAP? The Way the Direct Payments System Impacts Socioeconomic Sustainability of Small Farms. *Sustainability* **11**:2112.
- Žmija K, Fortes A, Tia MN, Šūmane S, Ayambila SN, Žmija D, Satola L, Sutherland LA, 2020. Small farming and generational renewal in the context of food security challenges. *Global Food Security*. **26**.

8.2 Elektronické zdroje

- Akademie kvality. 2021. Lidé více preferují tuzemské výrobky. Co vše prozradil výzkum o kvalitě potravin?. Available from: <https://www.akademiekvality.cz/clanek/lide-vice-preferuji-tuzemske-vyroby-co-vse-prozradil-vyzkum-o-kvalite-potravin> (accessed September 2024).
- Asociace malých a středních podnikatelů ČR. 2018. Rodinné podnikání dostává zelenou. Available from: <https://amsp.cz/rodinne-podnikani-dostava-zelenou/> (accessed March 2022)
- ASZ, 2018: Asociace soukromého zemědělství: Jak skutečně vypadá zemědělství v Evropské unii?. Available from: <https://www.asz.cz/clanek/4244/jak-skutecne-vypada-zemedelstvi-v-evropske-unii/> (accessed November 2022).

- ASZ. 2022. Asociace soukromého zemědělství. Co je rodinná farma. Available from: <https://www.asz.cz/o-asz/rodinna-farma/co-je-rodinna-farma/> (accessed October 2022).
- Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2023. Plýtvání potravinami, nákupní a spotřební chování českých domácností – červen/červenec 2023. Available from: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/ostatni-ruzne/5737-plytvani-potravinami-nakupni-a-spotrebni-chovani-ceskych-domacnosti-cerven-cervenec-2023> (accessed February 2024).
- ČSÚ. 2023. Charakteristika okresu Beroun [cit. 2023-12-23]. Available from: https://www.czso.cz/csu/xs/okres_beroun (accessed December 2023).
- DotaceEU. 2023. Available from: <https://www.dotaceeu.cz/cs/fondy-eu/kohezni-politika-eu/operacni-programy/program-rozvoje-venkova> (accessed January 2024).
- European Commission. 2016. Eurobarometer: Europeans, Agriculture and the CAP. Available from: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2087> (accessed November 2023).
- European Commission. 2018. LEADER. Available from: https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_en.html (accessed January 2024).
- European Commission. 2022. Rural development. Available from: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/rural-development/ (accessed August 2022).
- European Commission. 2022a. Young farmers. Available from: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en (accessed September 2023).
- European Commission. 2023. Agriculture and rural development: At a glance: Czechia's cap strategic plan. Available from: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-04/csp-at-a-glance-czechia_en.pdf (accessed April 2023).
- European Parliament. 2014. Family farming and prospects: challenges and prospects. Available from: doi:10.2861/55145 (accessed November 2022).
- Eurostat. 2004. Regional Statistics – Reference Guide 2004: Reference Guide. Available from: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5875497/KS-BD-04-001-EN.PDF.pdf/94004564-faff-4d93-90dd-2bec2c18313a?t=1414781042000> (accessed August 2022).
- Eurostat. 2018. Farm structure survey 2016. Available from: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9028470/5-28062018-AP-EN.pdf/8d97f49b-81c0-4f87-bdde-03fe8c3b8ec2> (accessed November 2022).
- Eurostat. 2022. NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics. Available from: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/principles-and-characteristics> (accessed August 2022).
- Ministère de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire. 2016. L'agriculture familiale en France métropolitaine : éléments de définition et de quantification - Analyse n° 90. Available from: <https://agriculture.gouv.fr/lagriculture-familiale-en-france-metropolitaine-elements-de-definition-et-de-quantification-analyse> (accessed November 2022).
- Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. 2006. Strategie regionálního rozvoje, květen 2006. III. Praha. Available from: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni->

rozvoj/regionalni-politika/koncepce-a-strategie/archiv/strategie-regionalniho-rozvoje-ceske-republiky-na

- Ministerstvo zemědělství ČR, 2022. Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2022 „Zelená zpráva“. Eagri: Zprávy o stavu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2022. Available from: https://eagri.cz/public/portal/-a13705---oY9VUfAI/zelena-zprava-2022?_linka=a449533 (accessed January 2023).
- Ministerstvo zemědělství ČR, 2023. Přímé platby. Available from: <https://eagri.cz/public/portal/mze/dotace/szp-pro-obdobi-2021-2027/prime-platby?fullArticle=true> (accessed November 2023).
- Národní rada Slovenské republiky. 2023. Detaily návrhu zákona 112/2018. Available from: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1214> (accessed March 2023).
- National Institute of Food and Agriculture. 2023. The vast majority of farms and ranches in the United States are family owned and operated. USDA classifies family farms as “any farm organized as a sole proprietorship, partnership, or family corporation. Family farms exclude farms organized as nonfamily corporations or cooperatives, as well as farms with hired managers.” Available from: <https://www.nifa.usda.gov/grants/programs/family-small-farm-program/family-farms> (accessed March 2023).
- Organizace pro výživu a zemědělství. 2014. International Year of Family Farming 2014 Master plan Available from: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/iyff/docs/Final_Master_Plan_IYFF_2014_30-05.pdf (accessed October 2022).
- Potravinová suverenita. 2022: Rodinné zemědělství. Available from: <https://potravinasuverenita.cz/akce/rodinne-zemedelstvi/> (accessed November 2022).
- Regionální potravina. 2022. Available from: <https://www.regionalnipotravina.cz/o-projektu/> (accessed November 2022).
- Senft L. 2023. Rada ASZ ČR: Základem zemědělství jsou sedláci, ne holdingy. Available from: <https://www.asz.cz/clanek/11860/rada-asz-cr-zakladem-zemedelstvi-jsou-sedlaci-ne-holdingy/> (accessed January 2024).
- SZIF. 2022. Státní zemědělský intervenční fond. Available from: <https://www.szif.cz/cs/znacka-regionalni-potravina#> (accessed November 2022).
- SZIF. 2023. Státní zemědělský intervenční fond. Available from: <https://www.szif.cz/cs/jednotna-zadost?isarchiv=true&year=-1&ino=1#ino-1> (accessed December 2023).
- Šebek J. 2019. Rodinné farmy přinášejí pro venkov řešení. In: Zemědělský týdeník č. 47/2019 Available from: <https://www.asz.cz/clanek/4849/rodinne-farmy-prinaseji-pro-venkov-reseni/> (accessed February 2024).
- Výborný M. 2023. Jsou schváleny sazby hlavních zemědělských dotací roku 2023, obsahují nové ekodotace i speciální platbu pro zemědělce z malých hospodářství. In: Ministerstvo zemědělství. Available from: <https://eagri.cz/public/portal/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/jsou-schvaleny-sazby-hlavnich-zemedelskych-dotaci-roku-2023-obsahuji-nove-ekodotace-i-specialni-platbu-pro-zemedelce-z-malych-hospodarstvi> (accessed December 2023).

Zemědělský svaz České republiky. 2022. Aktuality: Zpráva o českém zemědělství. Available from: <https://www.zscr.cz/clanek/zprava-o-ceskem-zemedelstvi-7211> (accessed October 2022).